

Idolul cu inima coclită

Am descuiat o carte bătrână și am aflat în rugina vechimii acest adevăr: „stă omul în viața de aci ca un semn spre săgetare; că războiul este trăirea noastră pre pământ”.

L'am rupt din locul lui și desghioțat de uscăciunea întâi arătării, l'am așezat aci ca să ne fie cap luminos la această pornire. Din îndemnul lui bărbătesc, vrerea mea se străduie să însușească în plinul inimei un om, să însușească de moarte, un om în carne și în oase, pe care îl veți ghici înapoi sub zăbrăncul vorbelor.

Prin folosirea aceasta de nevăzut război pe care țiu o dă cuvântul, căutam lupta cu el. Imi amintesc râvna cu care vrăcolul făurește din lut, chipul dușmanului pentru a-i bate în inimă un cuțit sau un cui ucigaș. Din pilda magică a lui vom scoate și tot ritualul spiritual pe care încercăm să-l împlinim aci.

Înainte însă de a începe slujba noastră, fără a căuta să ne îndreptătim într-o căta faptă, aducem această lămurire: Pentru că nici odată nu vom crește aci, molău și plâpând, plante de bunăvoință tămaietoare, ci flăcări patimii după Viața adevărată, vom fi poate nedrepti, părtinitori și răi la arătare, ca toți ce voesc să iubească și să urască puternic și îndreptătit. Nu șovăim, nu roșim, nici la dragostea, nici la ura noastră pe care o încercăm trează și îndelungă.

Ne dăm seama de piedicile dela noi sau de aiurea, cari se ridică protivnice la înfăptuirea vieții mai adevărate, mai vii. Piedicile acestea nu sunt în programele sau ideologiile care se încurcă prin văzduhuri turburi, nu, ci în oamenii târzi, cari se îndărătnicesc să întrupeze absurdul și anarhia. Acești idoli vii, ai lumii moarte, sunt deținătorii, sau dacă nu, răvniții, gloriei deșarte din ceasul acesta. Aceste făpturi ciudate nu voesc în ruptul capului, sau poate nu cunosc, legea generoasă a gestului testamentar pe care bătrânețea trebuie să o facă în fața valului de viață proaspătă care sue la arătare.

Pentru că nu cunosc plecarea sau moartea la timp, trebuesc dărămați. Datori suntem să năruim de pe piedestal aceste făpturi de prisos, acești idoli ai împietririi și ai morții, pentru a pregăti și prilejii forme de înfăptuire mai înalte și mai vrednice de Omul viitor.

Avem curajul limpede să îndrăznim această barbarie spirituală, pentru că ea e fructul desrobirii din prea multe prejudecăți și rătăcirii, din pricina cărora am suferit și suferim.

Și acum să începem răscăpat, cu toată grija de a nu umbri adevărul: Omul nostru e călugăr, mai adevărat, fugit din mânăstire, adică cineva care mai întâu s'a legat cu înfricoșătorul jurământ al renunțării și dăruirii depline că va să slujească împlinirea Binelui veșnic, ca pe urmă să-l răstoarne și să-l terfească în viața jociștilor mărunte și a concubinajelor fecunde ce le-a voit a fi o „artă”.

Mic la stat, vârtos, rotund și amăfuzic, cu fruntea scâzută și ceva grăsun, ori în ce parte l'ai lovii sau ros-

tologi stă în picioare ca o bilă. Asta-i o virtute de căpetenie care înfricoșează; dar mai are încă una, tot pe atât de neîntrecută: virtutea cuvântului mârșav, vorba murdară, pe care o plescăie în gura lui mare ca să o aibă la îndemână totdeauna, să o svârle pe firul vocii lui hermafrodite.

Așa, l'am ales din grămada în care se dozește, ca pe cel dintâi din această falangă de întârziții, fiindcă duhul lui de molimă băntuie mai tare sub clopote de faimă.

El e marele polemist, idolul cu inima coclită, temut în ascuns de toată țara politicenilor și scribilor. Pentru el scrisul sau vorbirea este un fel de scuiătură. O împoșcare stearpă și cinică de cuvinte grase și rânceade, amestecate cu alte tradafirii și gingașe. Istețimea lui măească stă mai ales în felul dibaciu cu care știe să-și svârle în față tot acest mozaic de mitocănie, cu vocea tărăgănată, când coclită, când glumeață. Efectul trebuie să fie sigur și năucitor. Ascultătorul e oprit să scoboare până la înțeles, e silit să se oprească la suprafața care îl uimește, îl îndobitocțește, îl zbărește în hohot fără rost.

Așa, potrivirea cuvintelor s'a desvăluit pentru el un sport profesional din care să poată să viețuiască, arta lui. Ori cine are nevoie de un condei de bărfeală care să infunde desăvârșit o altă bărfeală, poate să îl cumpere, neapărat, îndeajuns de scump. Dacă e vorba de a scrie în grabă câteva coloane de sfruntare, de insultă, de vorbă rea și îngrășoasă, în paguba cui-va, îl afla gata. Cât despre crez, sau cugetare, temelie ori cărui folos obțesc, îi e tot una, ori care. Temeiurile cu adăncime nu au puțină să se strecoare să-i prindă inima, să-l liniștească.

Fiindcă însă e înzestrat îndeajuns cu ceace se numește „deșteptăciune”, acea înțelegere zglobie și de suprafața a lucrurilor, polemistul nostru, idolul cu inima de cocleală, nu-și poate închipui că s'ar afla și oameni de bună credință mânăți de dorința de a adăuga ceva la bunul mers al totului. Altminteri filozofia lui ține orice străduință de acest fel drept o zădărnice.

Lumea văzută prin sticla ochelarilor lui nu e decât un mijloc nefărmășit deschis spre a-i sluji egoismul, pe care uneori socotește să-l îmbrace sub veșmânt de idee sau atitudine doctrinară.

Viața nu i se vadește decât ca un amestec fantezist de păreri și bărfeli, judecata, un joc pornografic sau insultător care să înjosească pe protivnicul. Și din câte mărunțișuri nu se îmbină țesătura acestei măști de desgușt.

Ne oprim însă aci. Lăsăm leatului ce va veni, sarcina de a desvălui toată măreția mostruasă a acestui cioclu cu viziune de latrină, care a fost marele polemist.

Și acum să nu reducem la aceste sumare încercuiri pe care ni le cere scopul nostru practic de a împlini aci un ritual spiritual de dărâmare a idolului.

Pace ție glorie postumă pe care ciracii tăi te-au văzut cocoțat pe stălpul cel mai înalt. Sandu Tudor

Tudor Arghezi

Preludiu sau pamflet

Critica poeziei argheziene se cere riguros și aspru selecționată.

Unii dintre admiratori se dovedesc nesiguri, prudenți, în cele din urmă conviși, precum d. E. Lovinescu ale cărui teoretizate vizuiri indică întotdeauna o lipsă de siguranță și de personalitate.

În realitate, revizuirile manifestă fluctuațiile gustului literar al sburătorilor, — precis, al celor câteva capete de seamă cărora le știm numele.

Nu este locul, desigur, să fac aici un proces general al criticii d-lui Lovinescu dar nu mă pot opri să rigolez decăteori, măcar în treacă, imi apare desușcherea calităților paradoxale ale acestei critice: impersonalitate, frică, lipsă de acuitate.

Cum imi explic, totuși, că d. E. Lovinescu este un mare critic? Fiindcă știe să tragă cu urechea și, pasiv, se lasă târit de fluviul apelor critice care îl inconjoară și în care se scaldă. Mai are ceva: o eclectică.

Un alt critic afirmativ este, la loc important, entuziasmul domn Felix Aderca cu verbositatea d-sale de dubioasă calitate sentimentală dar de o ireproșabilă naivitate. Fericitii cei săraci cu duhul!

În „Viața literară I, 28” stabilia paralela Eminescu-Arghezi cu logica următoare: „amândoi s'au hrănit dintr-un poet străin și au revenit la cronicari; amândoi au sânge strein; amândoi depășesc curentul politic al vremii; amândoi sunt chinuți; amândoi poezii mari”. Paralela poate urma la infinit: amândoi poartă mustați; amândoi sunt bruni; niciunul nu are dantură falsă; amândoi și-au schimbat numele, etc., etc.

Dar dulce mai cu seamă este naivitatea d-lui Aderca în polemică. De pildă, un argument dintr-un răspuns lui Ion Barbu: „Când poezia lui Arghezi pare inaccesibilă, o declară (I. B.) primară”. Inaccesibilă i se pare, desigur, d-lui Aderca.

Un entuziasm pe bază doctă este, în schimb, acela al d-lui Șerban Cioculescu, pur, total, constant, intransigent și religios admirator al d-lui Arghezi, dulcea d-sale obsesie.

La „Adevărul”, la „Acțiunea”, la „Viața literară”, la „Vremea” etc., d-l Șerban Cioculescu nu scrie decât despre T. Arghezi, adorator suav și tandru, iubindu-l ca pe o amantă, interpretându-l, ghicindu-l și apărându-l (mai ales!) ca o tigroaică, oridecâteori cineva îi scarmână idolul sau numai se uită urit.

Dragostea este împărțită și d. Arghezi îi cheamă acasă. I trimite comisionari. Vrea să-i vorbească. S'au văzut ieri, nu s'au văzut azi, au să se vadă mâine.

Amant atent, d. Cioculescu își incredințează, misterios și ritual că el singur, din toată presa română, a scris un articol la cincințecatul poetului. Afirmă tare, incandescent, cui vrea să-l asculte că toți detractorii lui Arghezi sunt asta-zi, — poate datoriti și d-sale, — cei mai ferveți admiratori, că singura realitate, singurul absolut, este poezia lui T. Arghezi spre care se îndreaptă, cucernici, toți literații români, fii buni sau pocăiți.

Mai argheziian decât Arghezi disprețuște sincer pe eronații negatori ai poetului, — cașicum ar fi în infailibila posesiune a unei realități esoterice.

Scrie despre T. Arghezi studii filozofice, psihologice, estetice, istorice și cronologice. Cele mai noi sunt cele mai complete, mai precizate și mai bune și, mândrindu-se cu ele, se rușinează de cele anterioare pe care le denunțește imperfecte.

Și, — bizar și caracteristic, — nici odată nu intuiește imediat, sigur, esența poeziei fiindcă, sau psihologist sau filozofant, rămâne colateral faptului estetic; negând, apoi, critice posibilitatea de pătrundere sau explicare a poeziei își

anulează, el însuși, propria-i operă critică.

Din lipsa aceasta a unei lucide intuirii critice își va face gafe scriind, de exemplu, că „Între două nopți” (bucată de o simbolică artificială și mecanică) „poezie de fiori, îl pune pe Arghezi între marii poezii ai lumii”.

Să mai numesc entuziasmul necontrolat, din pură prejudecată sau presiune al d-lui Pompiliu Constantinescu care afirmă (după ce face unele constatări mult mai mult psihologice decât estetice și neconstituind, în niciun caz, judecăți de valoare) că poezia „Duhovnicească” redă „superstiția și naivitatea credinței cu o prospejime de simțire nealterată, cu mireasmă și inflexiuni de stil biblic, fără misticismul cărturăresc sau retorică” când, după cum arăt în analiza poeziei citate, retorică și livrescul, rețeta, caracterizează această bucată maeterlinckiană. (D. Șerban Cioculescu, mai plat dar cu mai multă expresivitate comică: „poetul în „Duhovnicească” se simte obsedat de un necunoscut pe care îl numește cineva sau cineștecine”).

Mai există un caraghioslăc grav, greoiu, pedant al d-lui O. W. Cisek care vede în Arghezi un neo-clasic tip Valéry: gugușmanie integrală, știinduse, — elementar, — că Valéry este hermetic și metafizic, eliptic, iar T. Arghezi facil, clar, social și discursiv.

Dar raportându-l la Valéry îl aureolează și d. Aderca în „Sburătorul”, scriind un imn pueril și gazetăresc care începe cu unele fraze furate din atât de cunoscutul studiu al lui Thibaudet.

Este dealtfel caracteristic pentru lipsa de originalitate, de siguranță, de soliditate a criticii noastre faptul uimitor că și admiratorii și negatorii lui Arghezi îl valorizau prin criteriul Valéry. — banalizat în Franța, la modă atunci în provincia noastră literară. Arghezi este un Valéry: Arghezi nu este un Valéry; aceasta era dialectica, Valéry fiind punctul culminant, absolut al poeziei.

Unii îl subînțelegeau numai pe Valéry, fără să-l denunșască, precum Mihail Ralea (Viața Românească Iunie-Iulie 1927) care ținea cu orice preț să descopere în Arghezi un principiu de comprimare a energiei (deci un principiu hermetic) descoperire care se află, hotărât, la antipodul oricărei verosimilități. Arghezi este diluat. Îl caracterizează neputința de a se „comprima”.

Se pare că tot d. E. Lovinescu ar fi scris unul din cele mai apropiate de adevăr articole despre T. Arghezi în „Poezia nouă”. Pentru că d. E. Lovinescu are, uneori, intuiții inițiale juste. — dar nu e curajoș și e foarte influențabil.

Asupra sugestibilității d-lui E. Lovinescu cunosc și două povești. Una aflată dela cineva demn de crezare. Cealaltă, trăită și de mine.

Când apăruse în „Gândirea” poezia „Triumful” de Tudor Arghezi, — d-l E. Lovinescu era nedumerit.

— „Ai văzut — spune d-sa d-lui Camil Petrescu, — poezia lui Arghezi al dumitale? Imi vei concede că este exagerată. Asta nu mai e artă!”

Camil Petrescu lămurăște: — „Viziune dantescă, tragismul negării valorilor, etc.”

A doua zi, vine d. Aderca.

D-l Lovinescu: — „Ce zici d-le Aderca de poezia lui Arghezi din Gândirea? E desigur interesant tragismul negării valorilor, viziunea aceea dantescă, dar cred că este cam exagerată.”

Dar d. Aderca, irumpe: — „A! d-le Lovinescu, e minunată, e genială, e unică! Ce forță de expresie! Câtă vigoare!”

A treia zi, — alt vizitator: (continuare în pag. 2)

Madona.

Gheorghe Labin

Renegat

Cea mai mare greșală din cariera mea, a fost că m'am apucat de politică.

I. MIHALACHE

Așa dar, cine ești dumneata? Invățătorul, săteanul chibbur din Topoloveni, ministrul — sau simbolul celei mai adevărate demagogii?

Cunoșteam un omuleț, jumătate negru, jumătate cioareci, ghetă box, nas cărlig, ochii bolduri, dascăl de copii.

Dumneata ești? Îți mai reamintești atunci de Mitruță Marin, cel cu muci veșnici și cu pușoara alară din ițari? Îți reamintești când te-a lovit peste gură, cu un codru de păine?

Și Paraschivii, Iliuții și alte sute de mii de Iliuții, te-au făcut ministru. Naii! Pentru ce n'ai rămas învățător? De ce n'ai continuat să spargi pământul Topolovenilor? Nu cumva, la un moment dat, în viața dumitale de dascăl potolii, a intervenit ceva? O iluminare, nu? Țăranul Dămboviței ți s'a părut prea ingenușchiat și bătăran, cărtiță a pământului, viață. Și din această cauză transformarea dumitale în om politic, luptător aprip pentru deșteptarea gloatei. Sunt rari asemenea oameni, cari se ridică în numele popoului, pentru salvarea lui. Cazi în această categorie.

Iată însă, că sârbătorile celui mai sărac Crăciun, ne-a adus plocon mărturia sufletului dumitale. Un ziar a făcut o anchetă printre personalitățile noastre politice. Au fost întrebați: „Ce greșală ai săvârșit în cariera d-voastră politică?” Toți au răspuns aliter și în loc de greșeli și-au atribuit fapte bune.

Concluzia: bărbații noștri politici sunt infailibili.

Dar d-ta, d-le Mihalache, ai răspuns altfel: „Cea mai mare greșală din ca-

riera mea a fost că m'am apucat de politică”

Câtă ipocizie! Oare ce înseamnă a fi om politic? Nu un om de adevărată jertfă, pătruns de un ideal, convins că urmărești un adevăr istoric? Și în numele acestui adevăr nu-ți dai viața? Pe un om politic, pe un autentic luptător, nu-l înfășoară mereu riscurile?

Te-am văzut odată în goul din fața palatului regal, erai în mașină (pantofi de lac), alături de consoartă — și lumea inebunită vă purta pe brațe.

Nu te-ai simțit atunci bine? Câtă scârbă se ridică din partea noastră, a noastră a celor tineri, a generației săluite de demagogia și egoismul bătrânilor.

Ce-ai făcut d-ta, d-le Mihalache, pentru țării acesția, în numele cărora ai fluturat un steag? Unde sunt marile reforme-șipătur pentru crearea unei vieți reale a acestei țării nime toate?

Oare noaptea când îți înfășori trupul în patul dumitale moale și cald, — n'ai viziunea unei mâini aspre de țăran care te așteaptă, — nu-ți miroase continu a pământ înțelenit și incapabil lucrat?

În afară de scrisorile către norod, de pantofii de lac, cămășile de mătase, cioarecii din stofă streină, tablouri de artă și atâtea alte lucruri inerente unui om civilizat — n'ai mai făcut nimic. Înșfășit ți-ai asigurat viața familiară — ești acum un om cu adevărat „bine”, franceză, germană, (doamna la fel).

Și cu țărănimea, cu bătăranii aceia peste care apasă ignoranța și nevoia, — cum rămâne?

Ah, d-ta, d-le Mihalache, cum te-ai mai mușca de inimă!

— Caz patologic?

Vără-ți mai bine cămașa în ițari și ițării în ladă.

ALEXANDRU SAHIA

Incotro merg intelectualii

Răscrucea la care se află societatea actuală este una din cele mai grele ce s'au ivit vre-odată în istoria omenirii. Era proprietății private sub aspectul ei imperialist-capitalist își trăește ultimele momente: înșiși factorii de mare răspundere mondială recunosc apropiata venire a formelor sociale prevăzute de clasiicii socialismului. Dacă Marx, putea spune în Manifestul Comunist din 1847 că „întreaga Europa se cutremură văzând în toate fantoma comunismului” — astăzi ar trebui să-și corijeze fraza în sensul că „fantoma comunismului” a devenit o realitate, că această realitate se înfăpțuește prodigios pe o șesime de glob; iar în restul rămas încă sub egida vechilor așezări, ea pătrunde din ce în ce mai adânc, destrămand legături stabilite de veacuri.

Asemenea unui cutremur sismic, războiul mondial, prin zgduitura teribilă exercitată asupra societății, a determinat o serie de spărături, adevărate falii sociale, ce ne permit să vedem contradicții nebănuite ce au ros imperialismul timp de decenii, iar astăzi amenință să-l arunce în aer. Straturi sociale ce stăteau ascunse sub crusta opacă a clasei dominante și dădeau impresia că ar face parte indisolubilă din aceasta, au fost scoase la iveală prin ultimele explozii economice, aruncate în masa celor exploatați și prezentate sub adevărata lor înfățișare: de clasă aservită capitalului.

Este cazul intelectualilor. De unde până în ultima vreme erau considerați și se credeau ei înșiși ca fiind o parte din burghezie, astăzi nimeni nu mai poate nega caracterul lor

muncitoresc, după ce aceleași legi ale cererii și ofertei îi înlanțuie într-o situație interioară, după ce aceleași salarii mizerabili, aceleași șomaj și proletarizare îi apropiie și-i identifică treptat cu marea masă a celor oprimați.

Desigur, imperialismul continuă să proclame că societatea se află sub dominația „păturii culte”, că forma actuală este „Civilizația”, însăși, că toate invențiile tehnice din ultima vreme i se datoresc și că orice schimbare ce s'ar produce n'ar putea duce decât spre „barbarie” și distrugere... Însă vremea când intelectualii chezăuiau cu prezența și fanatismul lor aceste pretenții, s'a pierdut în negura Istoriei și nimeni nu mai crede în trănicia sistemului, cum nimeni nu se mai lasă amăgit de unele aparențe puse în scenă cu mijloace rudimentare, de bălci. Totuși, intelectualii continuă să fie dezorientați. Dela mirifica situație de „conducători”

și depe înaltul amvon al „apostolatului” pe care fuseseră cocoțaji, — pe vremea când imperialismul avea nevoie de ei în această ipostază, — la starea de „cerșetori în haine negre” sau chiar de „muncitori intelectuali”, drumul parcurs este prea lung, cădereă prea bruscă pentru că ei să-și dea seama cu exactitate de fenomenul produs și să judece în complexitate luciditate perspectivele ce li se deschid.

De aceea constatăm la intelectualii o dezorientare vecină cu panica și o descurajare ce duce la acte desperante. Statisticele ne arată că sinuciderea printre intelectuali sunt relativ mai numeroase decât a oricăror altor categorii sociale și pe zi ce trece, demoralizarea cuprinde pe cei mai mulți — deși nu ei îndură cea mai mare sărăcie.

Cauza acestor stări morbide nu trebuie căutată atât în sensibilitatea lor, cât mai mult în lipsa unei concepții

juste în materie socială. Asupra intelectualilor s'a scris atât de puțin și în mod atât de copilăresc, încât s'ar putea spune că intelectualii nu au — la fel cu barbarii — istorie socială. Crescuți la școala burgheză, alăptați la sânul falsei sociologii burgheze, ei au primit tot ce li s'a servit fără nici un discernământ, fără nici o împotrivire, luând totul drept adevăr absolut, de neclintit. Atâtea vreme cât situația lor în societate era oarecum stabilă, cât bună-starea lor nu lăsa prea mult de dorit; cât fiecare era convins „că are în torbă bastonul de mareșal” (Maurras); cât societatea însăș prezenta caractere de trănicie, intelectualii nu aveau prea multe motive să se ocupe de chestiunile „degradatoare” ale intereselor lor de clasă. Victimele unui anumit misticism, pernicios, elementele gânditoare ale omenii considerau Știința drept singura preocupare nobilă, lă-

sând burghezia să-și facă interesele — slujind cu credință aceste interese — și disprețuind muncitorimea pentru lupta ce o ducea, numind chiar această luptă: morală burji.

Iată însă că „morală burji” se dovedește a sta la baza tuturor societăților omenești; se trădează ca mobilul tuturor actelor burghezei însăși iar pe intelectuali, îi apasă ca o remușcare și ca un blestem.

Țărucii în uzine gigantice în birouri imense, ei constituie astăzi „Scientific Management”-ul. Aruncați pe drumuri, ei îngroașe armata de rezervă menită să preseze asupra salariilor și asupra spiritului de independență. Intelectualii sunt determinați să ia o atitudine. Ei sunt siliți sau să se sinucidă; sau să privească realitatea în față croindu-și o teorie care să le arate drumul ce le rămâne de urmat.

(Continuare în pag. 11-a)

TUDOR ARGHEZI

continuare din pag. 1

— „Ei, d-le vizitator, ai văzut poezia lui Arghezi din Gândirea? Ce zici de ea?”

— „M-da! E expresia cam crudă! — „Bine, — este într-adevăr puțin exagerată dar ce tragism al neagațeniei, ce viziune dantescă și ce forță de expresie!”

A patra zi, — vine din nou Camil Petrescu.

D-I Lovinescu, uituc:

— Ei, d-le Camil, citește poezia lui Arghezi din Gândirea. Ce vigoare, ce viziune, ce negație. Este una din cele mai bune!”

A doua: Apăruse „Florile de Mucigaiu”. D-I Ion Barbu, entuziasmat, apare cu cartea proaspăt ieșită de sub tipar. Încântat, — citește, comentează, admiră, exultă: „Iată-l pe adevăratul, marele Arghezi! Aici e el: bonomul Arghezi, Arghezi-Lafontaine, Arghezi-Anton Pann etc.”.

D-I E. Lovinescu, sceptic și prudent ca totdeauna, face și cântărește interior. Arar apreciază, timid: „Asta este proză! Când e frumos, — se datorează unei imagini tot la vechiului Arghezi. Volumul e sărac.

Ion Barbu: „A! nu, — s'a priment! S'a priment!”

Peste câteva zile, — d. Lovinescu spune: „Ii place lui Barbu fiindcă-i convine lui. Fiindcă e Anton Pann-ismul lui. Nu e obiectiv. Dar volumul nu prezintă nici-o diferențiere.”

Peste vre-o trei-patru luni, — îl vizitează pe d. Lovinescu. Vine vorba de Arghezi.

D-I Lovinescu:

— „A! Sigur! În „Florile de mucigaiu” Arghezi s'a realizat pe sine! În volumul asta e ce e!”

Totuși, în articolul din „Poezia nouă” d. Lovinescu scria în principii de tăgadă esențiale și juste: retorică, discursivitatea și lipsa de unitate temperamentală. (Acestea sunt, în parte, și temele noastre critice). În „Evoluția poeziei lirice”, — d-sa crede sau afirmă că Arghezi și-a găsit elocvența, și se îndreaptă spre hermetice și plastic. Adevărat este că „Cuvintele potrivite” ne prezintă tot un Arghezi retor și abstract: ceace voiu arata.

Dar și printre defăimătorii lui T. Arghezi se impune o dărză selectare: d. Bogdan-Duică, de exemplu, nu îl neagă pe Tudor Arghezi fiindcă d. Bogdan-Duică înțelege și propune alt model poetic, ci fiindcă d. Bogdan-Duică este prost. Nici nu îl discutăm și îl alungăm, intristați, din rândurile înaintașilor po-

zității noastre. D-I Bogdan-Duică, printre multe altele, se speria de cuvântul argheziian: „șezut”. Dacă ar fi citit literatură streină d. B. Duică ar fi aflat în Molière, Dante și Shakespeare, cuvântul pe gleau: cur. Spaima dascălului nu era un ultragiu ci, — lipsă de strategie literară, — o nemerită justificare a poeziei d-lui T. Arghezi.

Ceeace înseamnă că dacă Arghezi a fost omagiat din prejudecăți, timiditate sau entuziasm fără luciditate, a fost tăgăduit de alții din ininteligență sau anacronism literar.

Recunoaștem doi premergători: *Vladimir Streinu*, singurul specialist tehnician a cărui timiditate ultimă (Vitrina literară 1929) am voi să o credem butadă; și *Ion Barbu* pe care îl prețuim ca pe valorificatorul lucid, sigur și just al lui Tudor Arghezi. A văzut și înfățișat superficialitatea lui Arghezi: a denigrat compoziția mozaicală, mecanică, a poeziei argheziene. Articolul publicat în „Idea europeană” din Noembrie 1927, — dovedea o depășire cu câțiva ani a timpului literar românesc. (O mărturie aceasta, din gafă, și d. F. Aderca).

Dar avea și goluri în armură. Recunoștea „șase insule de pur azur” în „Cuvintele potrivite”. Cum le explica? Hazardul numerilor mari.

În realitate, șase poezii puteau salva volumul. Sau aureola. Există un determinism interior. O poezie este culminată unui mers launtric: mers în străchini, — sau mers astral.

Și mă îndoiesc de perfecta obiectivitate a d-lui Ion Barbu: „constelația rafinată a lirismului absolut” aproape delal căruia semn, „trebuie să bată ceasul adevărat al poeziei”, — este o pledoarie clară pentru „Joc secund”.

Dar desintregând aceste două fragmente, — studiul d-lui Ion Barbu rămâne un neîntrecut model de expresie și inteligență¹⁾.

EUGEN IONESCU

¹⁾ Au mai scris despre T. Arghezi: N. Davidescu, în „Aspectele vieții literare 1926” care îl integrează pe T. Arghezi în simbolism.

D. I. Suchianu în „Viața Românească 1928” teoretizează: „Arghezi injură: Românul injură; deci Arghezi e român. Român e poet, Arghezi e român, deci Arghezi e poet.

D-na Isabela Sadoveanu, emoționată și sensibilă, demonstrează în „Adevărul literar” că admiră pe Cazar Petrescu?... etc., etc. Arghezi e bărbat.

ori inteligent; dar ce încredere se poate avea în sensibilitatea estetică a acestui tânăr care D-I Mircea Eliade, în „Cuvântul” este une-

Incotro merg intelectualii

continuare din pag. 1

Dar pentru a ajunge la o conștiință clară a situației lor în societate, pentru a-și da seama în mod obiectiv spre ce urmărire anume este împinsă corabia lor, ei au nevoie să-și refacă o întreagă educație, să-și revizuiască tot bagajul de cunoștințe acumulate și să arunce în apă întreg lestul de prejudecăți și de idei false care-i împiedică până acum să gândească în voie și să ia o atitudine în concordanță cu interesele lor. Suferind încă de individualismul strecurat de școala burgheză, nu-și pot da seama încă îndeajuns că dela începuturile lor, ca liberi profesioniști, până acum — când pot fi numiți, pe drept, proletarii intelectuali — ei au urmat o evoluție întreagă pe care numai ignoranța generală o putea trece cu vederea.

De altă parte, importanța lor socială, în poșida aparențelor, a devenit astăzi incomparabil superioară oricărei stadiu anterior, ceace constituie o garanție pentru rolul istoric ce-l vor juca în viitor.

Cum a fost cu puțință ca tocmai intelectualii, făuritorii mai tuturor teoriilor existente în societatea mdoernă să nu fi fost în stare să-și făurească o teorie a lor? Răspunsul că „cizmarul n'are ghetă” ar putea fi cel mult o glumă reușită; în fapt, intelectualii, sub forma în care îi vedem astăzi n'au existat înaintea apariției imperialismului în societatea burgheză. Ei vin din polimorfă categorie a profesiunilor liberale a căror istorie începe să se profileze abia pe la mijlocul veacului trecut, când, împreună cu muncitorimea europeană iau parte la lupta de desființare a ultimelor vestigii feudale în societatea burgheză nou înscăunată.

Va trebui, oricât de îndepărtate ar părea acele vremuri, să examinăm deci situația specială a acestor categorii intelectuale, pentru a ne explica unele fenomene ce se mai păstrează și în epoca pe care o traversăm.

I. Lespezeanu

MEDALII ALBE ȘI NEGRE

U. B.

După perdeaua unei indiferențe de rigoare, și — de-o parte — colivia cu tauri — și — de cealaltă — anomimul sublim al icanelor.

Insemnarea se poate face — spre pildă — pe-o mărgică.

Studențimea suferă cotidian și ascultă triful de canari din mai sus numită colivie. Este o stare cu efect de cucută, pe care sufletul și trupul o suportă eroic, pe stradă sau lângă meterezul universității.

Incepul unui alt an, ca erudit studenților atâtea cheltuieli pentru noua zădărie, încât nu e departe sacrificiul meșteșugului Manole.

Realizarea sumelor pentru plata taxelor este un film colorat în a cărui sonoritate indigenă, mamele au fost viu discutate. Rularea s'a făcut pe ecranul fării iar colivia cu tauri a luat parte cu cântece patriotice.

Plugarul pentrucă nu vânduse nimic din dărnicia pământului, se aplice ostil înainte și privia cu ochi mici. Fiul și studentul la Litere, simțindu-se la granița Mancuriei, ceda cu gândul că va fi scutit de așa povară bănească.

Forul în posesibilitățile căruia sta mântuirea, îngăna angelic un refuz, ca o emisiune a soc. de Radio-difuziune, ca un parfum al figurilor dela C. A. M. etc., etc.,

Intors, studentul la Litere solicita încă odată suma pentru taxă dar dintr'un loc la care mâna nu putea svârli cu piatra. (Aci urma întâmpinarea nefericitului tată — inabordabil tiparul — făcută răsădit și tare).

Epilogul care soluționa cereința, era vânderea vacii din staul, de care studentul și cei șapte frați mai mici, s'au despărțit ca de-un El-Zorab.

La oraș ecranul a trăit același scenariu, cu osebirea că peste silueta temerară a agriculturului, a fost suprapusă redingota soioasă a unui copist.

Intrați în iarnă, legiunea studenților fără mijloace trece sgribulită cu osul bărbii pe stern, adăpostită de iluzia — ca un baldachin — a unui mare palton vătuit, cu nasturi moi de postav, cu monogramă pe căptușală și cu gaică din lănișor galben. Situația pre-

cară subliniază dureros un fapt consumat, împotriva căruia s'au și descărcat câteva pistoale cu sare.

Taxele, concepute vitreg în pragul iernii, au distrus ultima punte peste un anotimp inospitalier și au conturat urât cumularzi și mizantropi.

(Rândurile mele ocolesc numele acestor eroi de fabulă ca pe niște inși ascunși în buruieni din motive personale).

Studențimea stă cuminte cu fața la părete, în timp ce sărbătorile au trecut ca o călărire pe drum.

STOP:
Eugen Ionescu

Convorbire mică și dinadins
cu Monica Lovinescu

Elegii pentru ființe mici — copii plecați de-acasă la Domnul nostru Isus Hristos, ca din luna lui Undrea în luna Mai. Sunt mulți copii buni ca pomii. Să vezi, am aflat o fată care vede căneli. Era acolo și-un popă. Era și-un căfel care lătra, lătra că era rău. Eu însă știam că avea necaz pe popă. Dar nu i-am spus. Sigur... Și eu aveam necaz pe popă că da din cap.

— Păi, ce putea face dacă lătra cățelul?

— Stăi, mai departe. Dar să nu spui la nimeni, Monica. Să știm numai noi. Pe pagina șaseșpezece mai este și-o țără de carton și vată. Bun. Acolo sunt niște păpuși cari pentrucă au pălării aduc mai mult cu niște ace de gâmbăli.

Așa. Dumnezeu lor este frumos și are barba albă și mare cât piepții scrobii dela cămașa lui tăticu, adică până la genunchi.

Să nu uiți și-i pupi mâna că e mai bătrân.

Dacă află tăticu, să iei seama bine la el. Nu te încrede. Se poate să ia o sabie și s'o rotească pe de-asupra capului ca turcii, sau ca Preda Buzescu când s'a luptat cu Tătarul.

— Vreau mai bine ca Preda Buzescu.

— Zezi, bine. Ca Preda Buzescu. Dar nici ca Preda Buzescu că nici așa nu e bine.

— Atunci?

— Ai să strigi odată, ai să strigi de două și chiar de mai multe, să bage imediat sabia în teacă că nu e locul.

Gata.

— Am să-i spun să nu mai umble cu sabia niciodată. Nu-i așa?

— ! ! ! !

— Mai ai o păpușe?

— Da, una cu țărife.

— Cu țărife?

— Să nu te miri de asta. Și-apoi păpușile de soială asta pot fii foarte rele: mânăncă madonele...

— Adică fetele?

— Da, dar numai pe cele cari au flori. N'ai citit gazetele? De pildă, Vremea.

— Ce bine că nu mai am trandafirii dela mama.

— Maicuseamă trandafirii.

— Mi-e frică.

— Nu, Monica. Zezi, păpușa asta se mișcă tot ca și aialtă cu sfiori dar e bună ca un minz. Hai să ne jucăm cu ea până când dumnealui piticul de colo și prost, răticit prin parcul „Criticilor” în care nu cântă nici-o creangă, va face pipi într'o lălea crescută la începutul drumului care duce mereu la Găești.

— Hai.

— Una, două. Trage. Uite, s'a ridicat călcii și cotul.

Elegii pentru ființe mici. Naivitate duioasă și asiduă. Bucurie. Aici. Stop.

EFLUVII. V. Cristian. Incepul era, dealtfel. Cartea înseamnă al doilea canton, din cele o sută șasezeci până la București. Nechezutul mănzatului și până la o stea, peniță și toc pentru V. Cristian. Dar. Când pâinea cărții era bună, marelă brutar s'a ascuns cam pe după rafturi. Așa s'a făcut de multe ori. Eu — spre pildă — știu că V. Cristian e o carte. Zau.

Trei sunete în urechea stângă.

— Intră.

Căciulța rusească preciza că nimeni nu rostește un balot de hârtie care pe lângă palton boem, geantă ca o armonică. Apoi — frumoasă ca o Duminecă — scunda broșură se cumintă piatră, în mijlocul cercurilor de apă: efluvii.

— V. Cristian, ediție de lux. Am imbrășiș cartea ca pe-o epistolă plecată spre destinație de acum douăzeci de ani.

Temperament: Vreau s'o răsolesc.

Cartea, care-și uitase căciulța în cuierul trupului, s'a opus rustic, ca o fată căreia vrei să-i salți poalele.

CONST. LUCREȚIA VALCEANU

CHENAR CRITIC; Filozofia proverbului

Proverbele sunt fire de înțelepciune dintr'un bulgăre masiv prăfuit de apele vremii. Circulau, ca tradiție orală, până la Hesiod și Diogen Laertiu, când aceste rămășițe din „limba zeilor” s'au fixat în scris, copindu-se. „Dar copia nu e originalul cel viu, original ce continuă a se mișca și schimba după ce i s'a scos portretul”. B. P. Hajdeu (*Ochire asupra cârților poporane în sec. 16*) din care am citat precedentele rânduri, deosebind între tradiția orală și cartea poporană, continuă: literatura poporană scrisă este „o statuă, uneori plină de plasticitate, de expresiune, de colorit, dar fără mișcare cea reală a vieții”.

Către 1700, Filofoșii tipării, la Snașov, „Floarea darurilor”, reeditată, peste trei ani, sub titlul de „Senteințe filozoficești și maxime”. Lăsând deoparte colecțiile următoare (a lui Antim Ivireanu sau Constantin din Golești, bunăoară), amintim masiva culegere a lui Iuliu A. Zanne: *Proverbele Românilor* (10 vol.) și minunata „*Povestea vorbei*” a lui Anton Pann.

Proverbele au ajuns, până la noi, ca niște file rupte din cartea înțelepciunii prăfuite de vreme și s'au păstrat sub scoarța istoriei ca un fruct al inteligenței popoarelor.

Cu astfel de literatură își hrăni, pe vremuri, sufletul Neculce și tot de aci trase fire ca să-și urziască „*Amintirile*” sale bunul Creangă dela Humulești.

Proverbul — zice Cantemir în *Istoria ieroglifă* — este „*cuvântul prost*”. Totuși, în aceste „proaste cuvinte”, ochiul surprinde întăile forme de cristalizare ale înțelepciunii românești.

Așa bunăoară, unele proverbe închid în ele meditații asupra existenței, reflecții luminate numai dintr'o parte, ca un zămbet fluturat pe un colț de gând:

„*Omul sărac se îmbracă numai pe dinăuntru*”.

redă un adevăr opus celui din cuvintele biblice:

„*orminte văruite pe dinafară*”.

sau identicului său, ca senz, din Giovanni Papini:

„*(oameni) căptușiți cu josnicie*”

Pe când la Papini și în Biblie se aplică expresiei un accent de violentă bi-ciuire, în proverbul românesc, dimpotrivă, cunoaștem un elan de ironie retezată, o pornire reținută, discretă, clocotind numai înăuntru ca pulsul sub o rană care prinde coaje. Avem, aici, o idee de pamphlet care provoacă în suflet frigid incertitudinii și a căreia oscilație între blam și elogiul te macină lent ca un microb.

Unele sunt simple jocuri ale inteligenței, pure artificii:

„*Mai stăi duce-te-ai, că acum veniși plecare-ai*”.

sau:

„*Cine samănă vânt, culege furtună*” arătând îndemânarea de a stabili relații: una analogică: se sameni aceia culegi, alta proporțională: cât sameni, atâtea culegi.

Altul:

„*Tot unul și unul, făcuți ca pe sprânceană*”.

(de obicei i se dă alt senz; cel adevărat, însă, poate fi dedus din construcția sa: adică *incovaliați*, aduși ca o sprânceană).

Se modifică nuanța termenului de comparație, ironia producându-o deparțarea acestui termen. Este o formă de adevăr antitetice, o împerechere de contrast, dar o împerechere voită, nu armonică.

Sau:

„*Mincinosul se imbolnăvește când spune adevărul*”

ironizând acel suflet care, dacă ar lucra altfel de cum îi e obicinuița și dă-tul, s'ar nega pe sine.

Altele de factura acestuia:

„*E bine a sta la mijlocul mesei și la capătul fării*”

au un aer de modestie izolată și de cins-te. Ele iesbesc, ca tehnica, prin ruperea acordului dintre expresia proporțională (mijlocul mesei și capătul fării) și conținutul care își fărâșmă unitatea. Astfel că tot înțelesul iese din lumina pe care unul din termenii relației (capătul fării) o aruncă asupra celuilalt.

„*Minte, de-ar crește pe toate cărările, ar paște-o și măgarii*”

(Anton Pann, *Povestea vorbei* ed. 1889).

adică:

sau mintea nu crește pe drumuri și, atunci, măgarul nu o poate paște; deci, n'are cum deveni deștept;

sau crește și, atunci, tot nu o poate paște, (măgarul fiind prost prin supoziție); deci, nu are de unde împrumuta inteligența de a paște mintea.

Și, într'un caz și în altul, măgarul tot puțin deștept rămâne.

Este aici o dialectică în spirală, un sfert de logică evazivă, care smulge un surâs de resemnare.

Sau:

„*Prostul nu vede pădurea din cauza copacilor*”

răzând de omul a căruia viziune se incurcă în pănza amănuntelor, scăpându-i întregul.

Altul:

„*Fă-ți crucea mare, că e dracul bătrân*”.

Și ce meșter al cuvântului n'ar îndrăgi expresii ca aceasta:

„*Limba nu are oase, se îndoae după gând*”.

(I. A. Zanne, vol. II, pag. 219)

Găsim, printre altele, proverbe de o perfectă morală creștină:

„*Fă binele și-l aruncă în mare*”.

(Iordache Goleacu, ms II, pag. 115) care, descompus la analiză, ne-ar procura atâtea înțeles încât am ample forma goală a poruncii kantiene: „*fă așa, ca maxima voineșii tale să poată deveni acțiune universală*”. Esența proverbului românesc coincide cu ceiace Kant numește intenție a faptului moral, nu realizarea lui.

Sau altul:

„*Și viața prinde mușchi, dacă stă tot într'un loc*”.

(I. Creangă, Sten Pășitul).

cițit răslet, acest proverb pare desprins dintr'un grup de idei bergsoniane. Autorul „*Evoluției creatoare*”, pentru care viața e curgere pură, iar concertul e pietrificare, oricând l-ar putea semna.

Am dat, până acum, câteva exemple.

Cine dorește, însă, să găsească cele dintâi ecuații ale inteligenței noastre, n'are decât să cerceteze această gândire de notație adesea lirică, dar totdeauna fără sistematică și unitate și nu cu greu s'ar descoperi grantele generator al unui sistem de filozofie românească. Aci, rațiunea, ca toată vigoarea sa spontană, a pus întâiește semne ale unui orizont metafizic.

Privitor la procesul de formație al proverbelor, Hajdeu emite o părere care imi pare de suprafață: „*un sentiment involuntar, — și iată o doină; o întâmplare, o catastrofa, — și iată o baladă; un fenomen, o credință, un joc de cuvinte, — și iată o legendă, un basm; o păfeală, — și iată un proverb; o asociațiune de idei, o analogie neașteptată, — și iată o ghicitoare*”.

Să adăncim puțin punctul de vedere al lui Hajdeu, și, pentru asta, hai să întindem firul mai departe și să luăm lucrurile dela capăt:

La început, omul, minunat de splendorile firii, a ieșit din sine însuși ca dintr'o peșteră. Neștiind cine e, — adică necunoscându-și: atât imaginea sa proprie, cât și cheea de construcție a acestei imagini; și neștiind ce e, — adică necunoscând semnul după care s'ar descifra misterul naturii, — s'a înfiort de spațiu și de necunoscut și ființa lui fragilă tremura, ca o frunză, de mirare, oscilând între golul său launtric și tainele lumii. Omul era acum o atitudine, fiecare atitudine era o experiență, fiecare experiență, un semn de orientare; iar, cu vârsta, prin stratificarea de experiențe, a răpit naturii o regulă de trai; și instinctul. Aci trebuie căutăta legătura dintre proverb și viață, — adică dintre inteligență și instinct, — fiindcă, deși pe alt plan, vine tot ca o normă de activitate practică: „*o pățanie, — și, iată proverbul*”.

Prin urmare:

Proverbul e un precipitat al procesului de înțelegere; un efect al trăirii; — al trăirii acestei înțelegeri. A ieșit din efortul omului naturii de a se regăsi pe sine; — în momentul în care, uimită de misterul din afară, ființa sa se răsfărânge înăuntru, ca o hârtie încălzită la foc. Proverbele au crescut odată cu acest al interiorizării, când omul se muncă să-și construiască o imagine a sa launtrică, imagine în care s'ar cuprinde suma de atitudini în fața vieții, — așa cum încap într'un plan liniile cari îl mărginesc.

O linie din planul existenței, — iată un proverb.

Și, dacă e să ducem până la capăt consecința acestei explicații, n'avem decât să accentuăm:

1. Câte proverbe, atâtea atitudini; dar atâtea atitudini, câte feluri deosebite de a lucra ale unui suflet, care suflă — în unitatea lui — alcătuește fondul lor de acordare; deci:

Proverbele oglindesc fidel poporul și câtă legătură putem pune între ele, atâtea adevăr prindem din ordinea întâmplărilor lui (adaug: suflații).

2. Atâtea diferență specifică ascund, câtă culoare sufletul etnic a turnat aci; Încât:

Dela popor la popor „nu se traduce, ci se transformă”.

Fiindcă proverbele sunt tot atâtea moduri de a gândi cari nu se împrumută. După cum nu poți respira cu plămâni altuia.

Dar bine — ar replica un oarecare — de ce faci din proverb o problemă de conștiință a cărei rezolvare — nu mă opun — poate avea drama ei, când ceiace îl caracterizează este tocmai elementul etic? Dumneata vorbești de înțelegere, de trăire de interpretare a realității; vrei, cu alte cuvinte, să scoți proverbul ca un rezultat al procesului de cunoaștere, uitând nuanța lui morală.

Nu mai că, etica lui, în loc să contrazică datele noastre, le explică.

Dacă despăcim timpul cu privirea ei mergem până la sfințele lui începuturi, pentru omul naturii, cunoașterea nu era decât o cale către sine; — minutarul exact care să-l deștepte din suirarea lui

BASMUL CU LIBERTATEA P O E Z I E

de ERNST GLAESER

Am cunoscut odată un om care avea trei copii. Li educase cu mare grijă și creșterea lor îi pricinuia o plăcere din ce în ce mai mare. Teburile îi mergeau bine, hambarele se umpleau la nesfârșit și vitele îi pășteau, grase și rotunde, pe livezile lui îmbelșugate. Când copiii trecură peste pragul vârstei împlinite, tatăl lor îi strânse, într-o zi plină cu soare, în tinda casei și, în timp ce privea cu mândrie la spețele lor late și la părul lor bogat, le vorbi așa: „Fiii mei, a sosit ziua în care trebuie să lăsați la o parte joaca. V-am crescut cu grijă și n-am oprit, niciodată, dezvoltarea vreunui gând de-al vostru. Ați ajuns așa cum vi-a fost scris să ajungeți. Ați învățat ceace v-am putut da — intrați în casa mea, muncii împreună cu mine, cereți-vă cu deamănuntul toate treburile mele și dacă o să găsiți că, uneori, am greșit — atunci, să-mi arătați. Am să mă plec în fața hotărârii voastre; pentru că voi sunteți frații mei; libertatea tuturor celor care muncesc să stăpânească de-acum înainte în această casă, care a fost a mea, dar care de azi înainte trebuie să fie casa noastră”.

Apoi îi îmbrățișă și copiii își dădură unul altuia mâna. Copiii erau fericiți că au un astfel de tată și se socoteau cei mai liberi copii de pe pământ.

Adunară în jurul lor slugile și servitoarele, păstorii și tăetorii de lemne și le spusă că și ei vor fi, de acum înainte, oameni liberi, iar casa va trebui să fie o mare colectivitate și că fiecare va putea să-și spună, în toată libertatea, părerea sa proprie, chiar dacă s'ar întâmpla, vreodată, să fie protivnică celei a tatălui.

Pline de bucurie, slugile și servitoarele, păstorii și lemniarii, se socotiră, de atunci înainte, cele mai libere slugi de pe pământ. Aleseră un sfat și acest sfat hotărâși să se dea tatălui conducerea treburilor. Oamenii erau fericiți și cei trei frați treceau printre ogoare mândri de ceace isbituseră să facă.

Slugile cântau, pline de speranțe pentru viitor.

„Dară într-o zi, cerul se întunecă și o mare vijelie se năpusti asupra țării. Holda fu inundată și, în grajduri, vitele mugeau de foame. Copiii și slugile duceau și ei lipsă de mâncare și merseră la tatăl lor. „Trebuie să deschidem hambarele”, spusă ei. „Oamenii și animalele sunt înfometați”.

Tatăl răspunse: „Nu!”

„Cum rămâne atunci cu libertatea?” strigară, uimite, slugile iară copiii se uită și ei la tatăl lor. Tatăl le porunci să se ducă la grajduri și să aștepte, acolo, liniștiți, până când va lua o hotărâre. Merseră, dar foarte incuduiți. Într-un timp se năpusti și o molimă care omorî foarte multe slugi. Tatăl tot nu deschise hambarele, ci urma să se mai gândească. La sfârșit, trimise celorlalți părinți din țară o scrisoare cu întreabarea: „Să se deschid hambarele?”

„Nu!”, răspuseră părinții, „nu trebuie să se deschid hambarele, pentru că dacă s'ar deschide și s'ar împărți totul de-o potrivă sau chiar numai după merit, slugile ar cere întotdeauna acest lucru — și asta ar însemna sfârșitul lumii părinților!” Foamea creștea, slugile începuseră să murmure și chiar și copiii. Se duseră, atunci, la tatăl lor și-i strigară: „Deschide hambarele! Murim de foame!”

„Duceți-vă la grajduri”, le răspunse tatăl, „și tăceți!”

„Nu tăcem”, strigară copiii și slugile, „ești supus voinței noastre, pentru că noi te-am ales conducător și trebuie să îți seama de ceace spunem noi!”

Tatăl aduse atunci câinii și goni pe slugi și pe copii în grajduri. Aci, însă, aceștia începură să strige și să plângă. După un timp, cei trei frați ieșiră din grajduri și se duseră în clădirea mare în care locuia tatăl lor și-i vorbiră așa: „Tată, ne-ai spus că suntem cei mai liberi copii de pe pământ, iar slugilor, că sunt cele mai libere slugi. Acum când s'abătut asupra noastră o foamete și o molimă nemiloasă, am stat noi mult de ne-am gândit și am găsit că tot ceace ai făcut tu ca să biruști viața, greșit a fost. În hambare îngrămădești grâne și cărniuri afumate, în pivnițe ascunzi armele cu care se pot deschide hambarele celorlalți părinți de pe pământ — ei bine, îți cerem să se schimbe toată starea asta de lucruri, voim să ne adunăm și să ne sfătui laolaltă cum s'ar putea îndrepta toată pacostea aceasta. Închide câinii!”

Tatăl sări atunci, infuriat, la ei și le strigă: „Vați schimbat în slugi, copii rengați. Ceace voțiți voi este sfârșitul lumii părinților. Dar eu sunt stăpânul!” „Ai fost ales de noi”, strigară deodată toți copiii și, în grajduri, slugile urlau de foame.

„Și cel mai mic copil se duse în fața tatălui său, se uită la el și-i spusă: „Ai izbândit numai datorită nouă, pentru că ne-ai dat libertatea să spunem tot ceace credem!”

Tatăl se repezi la el și-l pâlmu.

„Libertate? Da, atăta timp cât totul merge bine — dar acum — libertate? Tocmai acum, când mă întalnesc cu ceilalți părinți de pe pământ la un mare sfat asupra punțiilor de refacere? Libertatea acum — este o primiejdie!”

„Pentru cine?” întrebă, moderată, copiii.

„Pentru casă!”, le răcni tatăl și începu să se învinețească.

„Bine, dar noi tocmai casa voim s'o schimbăm!”, răspunseră copiii.

Tatăl fluera, atunci, câinii, goni din nou pe copii în grajduri, închise poarta de afară și se duse la ceilalți părinți ai pământului, ca să se sfătuiască. Înainte atârâ, însă, la grajduri un bileț pe care era scris:

„Copii! Slugii! Tatăl este într-o grea cumpănă. El se sfătuește cu ceilalți părinți de pe pământ cum s'ar putea goni vijelia, cum s'ar putea stârpi molima și cum s'ar putea stăvili revărsarea apelor. E adevărat că sunteți cei mai liberi copii și cele mai libere slugi de pe pământ. Dar acum, fiți puțin liniștiți. Dacă am să cad la învoială cu ceilalți părinți, o să fiți din nou liberi, o să vorbiți și o să credeți ce vreți. Cine va încerca să mi se împotrivească va fi svărlit câinilor?”

„Carevasăzică asta e libertatea”, mărturisiră copiii și slugile după ce sfârșiră de citit. „A spus că liniștea și siguranța vor fi primejdute dacă o să gândim și o să spunem ceace credem”, rosti o slugă, „ne ia libertatea tocmai când e nevoie să spunem ceace credem — vrea să rămâie stăpân și toți părinții vor să rămâie stăpâni ca el!”

Atunci se ridicară și copiii și glăsură prin cel mai mic:

„Slugilor, asta nu e libertate. Când ies la iveală greșelile părinților, când casa este prost întocmită și toată lumea vede lucrul asta, ei opresc libertatea, ne gonesc în grajduri și ne lasă pe seama câinilor. Vor ca să-și păstreze vechiul lor așezământ, iar noi să rămânem, pentru totdeauna, copii și slugi. Suntem liberi cât timp le merge bine și se ține așezământul lor. Dar când începe să li se clatine casa și se dovedește a fi rău întocmită, atunci ne ridică libertatea și suntem din nou slugi și copii, iar ei părinți cu câini. Vedeți, prin urmare, că nu există libertate. Că libertatea-i numai o gogoriță a părinților ca să ne țină departe de hambare. Vedeți, prin urmare, că există numai un singur adevăr — acel al foamei slugilor și al hambarelor pline ale părinților. Noi, însă, care ne-am dat seama de acest lucru vom eși afară și vom striga tuturor hotărârea noastră. Atunci se vor uni slugile și copiii, de pretutindeni, vor ucide câinii părinților, vor deschide hambarele părinților și vor închide pe părinți în grajduri. Asta este părerea noastră despre libertatea părinților și dreptatea lumii!”

Așa vorbi cel mai mic dintre frați și slugile plânseră și răsări de bucurie. Cei trei frați ieșiră, apoi, afară și prinseră să vorbească: „Libertatea este o gogoriță”, strigară ei, „atâta timp cât există părinți cu hambare pline și slugi care mor de foame. Libertatea este un basm atâta timp cât copiii cred în părinți. Nu există libertate atâta timp cât există părinți și nu există libertate atâta timp cât nu și se da voie să arăți greșelile părinților”.

In ziua aceia, sărâră câinii pe ei și copiii fură tăvăliți prin nisip. Iată veni împreună cu ceilalți părinți și-i aruncă într-o pivniță. Părinții se duseră, apoi, la grajduri și se uită la slugi. Prețuri puterea lor de muncă și-i dădură tălău banii care îi trebuiau ca să ștergă pagubele vijeliei. Pentru asta primiră în chezașie ogoarele și munea slugilor. Casa avea să rămână așa cum era și nici-o piatră nu avea să se schimbe din așezarea ei. Apoi, părinții cântăriră imnul de împăcaciune al tuturor părinților de pe pământ și câinii legănară din coadă.

Cei trei frați, însă, stăteau în pivniță și vorbeau, încet, între ei:

„Nu există libertate, ci numai slugi și părinți. Nouă nu ni se da voie să spunem adevărul. Nu ni se da voie să spunem că o minciună este o minciună, că o nedreptate este o nedreptate și că o înșelăciune este înșelăciune. Suntem tineri și știm că și noi suntem robi. Părinții ne-au omotit cu libertatea, cât timp le-a mers bine. Acum li se clatină casa și este susținută de părinți din toată lumea. Și chiar dacă nu ne vor lăsa să spunem adevărul că, cu tot sprințul ce i se da, casa lor se va clatină și mai departe — ne vom ridica, vom merge la robi și le vom spune: s'a isprăvit cu libertatea, părinții v'au nimicit toată iluzia tineretii, robilor, asta nu e libertate, robilor, luați-vă securile, slugilor, luați-vă lopețile, păstorilor, luați-vă bățele, lemniarilor, luați-vă topoarele — ieșiți cu toții, dărâmați casa și izgoniți pe părinți — pe urmă o să vorbim noi despre libertate, când hambarele vor fi ale tuturor și pământul și turmele vor hrăni pe copii și pe robi!”

Vorbeau foarte încet, dară tatăl care se furișase pe lângă pivniță, auzi totul. Când se culcară copiii, cobori în pivniță împreună cu cei mai puternici părinți de pe pământ și tăie limbile copiilor care dormeau. Le prinse apoi în cuie în fața grajdului în care dormeau, de foame, slugile și scrisse sub ele numele fiecărui copil: *democrația*, cel mai mare, *umanitatea*, al doilea — și *libertatea* de a scrie și a gândi, cel mai mic.

Tatăl plânse și ceilalți părinți îi înconjurară cu respect. „Au fost copiii mei mult iubiți”, suspină tatăl, „am fost martor la toată tineretea lor vijelioasă, dar nu puteam să mă gândesc că vor ajunge, într-o zi, de sine stătători. Se desvoltaseră minunat și fuseseră bine educați. Dar voiau să trăiască independenți — și a trebuit să-i omor. Iertăți-mi, vă rog, durerea care m'a copleșit!”

Plânse, și ceilalți părinți îi dădură mâinile. „De acum înainte tu vei fi conducătorul nostru”, îi spusă ei, „și-ai biruit copiii și ești un om mare”.

Tatăl le dădu un ospăț. Părinții începură să strige. Muții ră-să rădă.

Și pe la miezul nopții, când formele oamenilor și ale lucrurilor încep să se contopească, se auziră la fereastră niște bătăi, care înspăimântară pe toți. Cei trei frați fără de limbă și fără de cuvânt stăteau afară și se uitau la părinți. Părinții începură să strige. Muții ră-deau și nu se mișcau din loc.

Din grajduri năvăliră slugile, înarmate cu securi. Frații cei muți rădeau cu gurile sângerânde, câinii lătrau, luna se făcu nevăzută și de departe se deslănuși o furtună, care uruia în grindis.

Acți se întrerupe această povestire. Relatarea de mai sus am găsit-o într-o cronică din anul 1931 dinaintea nașterii lui Christos.

trad. ALF. AD.

Vedenii sălbatece

Obârșile pietrei s'au început în lună
Cu înșii de argilă și boul roșcovan;
Plecările potcoavei purced din câte sună;
În țările crescute inimă din strujan.

O seară-și răstignește întoarcerea în stepe
Și taie fuga crupei adâncă între pulpi,
Cu drumurile 'n carnea copitelor sirepe.
Din văzuri de oglindă apa vânează vulpi.

Răsuflatul nechează în șeaua hergheliei
Și urcă în găleată un capăt de fântâni.
Boii descarcă valea și marginile viei,
În buciumul de piatră a șesului din mâni.

Culesul umple 'n baniți cirezile de pântec
Și pleacă 'n două hături o coastă de ciopor.
În frângii se păstrează ulcelele de cântec
Și a rămas din fugă un coif lângă picior.

Exil

Am strecurat în scoică plecarea la un fărîm
Și ciutura de suflet pe căi și peste țară,
Caută apus'u'n care țipar am să-l sfărîm
Acestor râni cum inimi de vârf și primăvară.

Cântările de goană cu brajul instelat,
Ca o 'mpușcare nouă pe șesuri începute,
Recheamă în adâncul văslit și așteptat,
Cu șoimi pe-o crupă-a văii și-a iepelor trecute.

Pe numărul de strune cărările aici
Și mâinile pleznite ca un acord pe harpe,
Nu acest psalm de luptă și de firesc și nici
Ținuturi de tristețe vor dăltui în șarpe!

Și culmea ca un vultur am împlântat-o 'n lănci
Cu semnele cioplită întreg în piscul de pe
Un larg de răstignire a rânilor în spângi,
Prin trecerile 'ntoarse sălbatice dinspre stepe.

Vedenii în ape

Gălețile 'nvierii s'au învărtit în ornic,
Poate pe-aceiaș scripet ca soarele din șes.
Harapnicele sună în arături, cum spornic
Într'o copită pleacă vite de-un înjeles.

Căleștile de cântec se împlinesc pe coaste
Și vom lega în vie apusul de butuci.
Îndreaptă în crepuscul pistoale ciasuri foaste
Și culmea o 'mpușcă cu trâmbița haiduci.

Poveștile tăiate în cremenea de suflet
Vour curge în ulcele cum acest vin de veac,
Suind din moarte calea de țară și răsuflul,
Preste pământuri grase să crească pomi de leac.

Crâmpeie de începeri au desfăcut răscoale
Și turnu'nctins în funii ca un monah din Râm,
Se va culca o veghe la cretele de vale,
Cu-a patra dumicare de liniști să-l fărâm.

RAIUL TRIST

Dacă orizonturile noastre de gândire ar fi pe deplin deschise, nu ar mai trebui aceste rânduri de prezentare. D. Leon A. Zander profesor de logică la academia teologică ortodoxă din Paris, este un cunoscut gânditor rus, care a putut să ne cerceze și să ne prefăciască mai îndaproape după o călătorie făcută la noi de curând. Dăsa pentru prietenia și dragostea cu care ne îmbie la o mai strânsă legătură și colaborare cu lumea și cugetarea rusă, a binevoit să ne frimeată acest frumos studiu pe care bunăvoința d-lui Dimitrie Balaur îl vadește sub vestmântarea aceasta românească.

„Și a căzut din cer stea mare păl-păind ca o făclie, peste râuri și peste izvoarele apelor a căzut și făcutu-s'au amare ca pelinul”.

Acest stih din Apocalipsă se ivește de două ori în romanul lui Dostoievski drept sâmbure al tălcuirii lui în întreg. Întâia dată se desvăluște cu înțelesul lui adânc, din vorbirea de om beat a lui Luchian Lebedev pentru care „steaua” întru-chipează „toată alcătuirea veacurilor din urmă, în întregul ei obștesc” fie teoretic, fie practic: știință, industrie, societăți, salarizarea muncii, credit, etc.

Cu toată înjghebarea aceasta „atât de sgomotoasă și industrială, oare se așează în omenire și puțină pace sufletească”? Se jelue un ideolog îndepărtându-se. „Așa-i, dară, larma cerurilor care aduc omenirii înflămânzite pâinea, nu așa e și mai folositoare decât tihna sufletească?” îl întămpina cu înfățișare de biruitor un alt ideolog neodihnit ce trece plin de „băgătare”.

Lebedev cel „neamț îndreptățit” striga patetic: „La îndrăzniți și spuneți-mi, cum ca izvoarele vieții nu s'au tulburat de loc din „steaua” aceasta, în urzeala aceasta, care a zăpăcit pe omenii. Nu mă speriați voi pe mine, cu fericierea și bogățiile voastre, cu micșorarea foamei și cu iuteala cu cari ați ajuns să goniți pe căi. E belșugul mai mare dar puterea e scăzută, ideea care nu are ună s'a mistuit; totul e ca un fruct mai mult decât copt, totul s'a fleșcăit; toți s'au fleșcăit. Toți, toți, noi toți, ne-am fleșcăit”.

Cu toată scurtimea acestei cuvântări bejivănățe, ea totuși rostește așa de limpede condamnarea culturii de azi, încât nu mai are nevoie de nici o altă lămurire. Sub acest fel de a cugeta putem recunoaște pe un Constantin Leontiev și Arhiepiscopul Nicanor, Tolstoi și Ibsen, Nietzsche și Spengler.

În altă parte „steaua, picată peste izvoarele apelor” îl luată de Dostoievski cu o zare de înțeles ceva mai cuprinzătoare; numai însemnând faptul istoric concret; felul de alcătuire al vremii, o umanistă privire a lumii, duhul acesteia a raiului pe pământ, năzuința omului de a se înveșnici pământeste și fără de Dumnezeu.

Ne gândim la Legendă Marelui Inchizitor care tocmai se deschide prin stihul acesta apolactetic și-și desfășoară un gând, vrednic de epigraful ei. E drept că în cuprinsul Legendei „steaua asemenea făcliei” este socotită „înfricoșătoare nouă rățacire ce se arătae atunci (veacul XIX) la miază-noapte, în Țara-Germană” cu alt cuvânt protestantismului. Totuși înțelesul Legendei se revărsă cu îmbelșugare peste cuprinsul ei de slovă, și se răspândește în ramurile fără de număr ale vieții și perspectivei pe care o naște gândul, simbolic intruchipat în icoana Marelui Inchizitor.

„Roma, dară nu Roma în întregime, ci ceace e mai rău în catolicism, inchi-zitorii, iezuiții” intrupează în sine ceva cu mult mai puternic decât înclinarea cesaro-papistă a bisericii romano-catolice. De vom îndepărta icoana „bătrânului de nouăzeci de ani sub aspra schimă călugărească, cu făclia în mână” vom afla în gândurile și sistemele lui, rost

Părinții începură să strige. Muții ră-câinii, dar slugile uciseră câinii. Noi să facu liniște. Numai cei trei frați muți și mutilați se duseră liniștiți și aproape veseli la părinți. Se așezară la masa lor și în timp ce părinții, incremențiți de groază, stăteau nemșcați, scriseră, zămbind, pe lespeada curată cu restul sângelui lor: „Sunteți, înșfârșit, reabilitați. Libertatea voastră a fost o minciună. Nu mai suntem copiii voștri. Suntem sclavi ca...”

Făcură, cu sânge, o săgeată mare care trecea peste lespedea mesii și peste podea și ajungea până la fereastra la care stăteau slugile cu securile ridicate în sus.

trad. ALF. AD.

în chip genial, visul cel veșnic al omului de a ajunge peste pământului, gânduri, cari își trag rădăcinile, pe de o parte din lipsa deplină de credință în vre-un Ziditor și Pronie. (Inchizitorul tău nu crede în Dumnezeu — iată tot tălcul lui, se rostetește Aliosa) iară de altă parte, în păcatul de început al trufiei diavolești, în pornirea de a fi întru toate și pururi întâiul, neatârnat de nimeni și de nimic.

Îspitirea aceasta e desvăluită în Legendă, dar cu o măiestrie așa de desăvârșită, încât înfățișările ei istorice concrete (civilizație, umanistica privire a lumii, socialismul și de obște orice etatism abstract) se recunosc cu anevoie sub sistemele mărețe ale Inchizitorului, sub această „Mefistofelică descantare, cântată din înălțimi mai presus de stele, peste fața pământului nostru sărac” așa cum a numit legenda aceasta V. V. Rozanov. Dostoievski a luat ideea Raiului pe pământ în forma ei hotărâtă cu alte cuvinte: ca o credință religioasă; și i-a dovedit falsitatea în planul ei mistic înalt. Cugetând-o până la capăt, ducând-o până la limită, în chip firesc ea trebuie să sfârșească în aieism desăvârșit, sau mai drept: în anti-teism, în tăgăduirea lui Dumnezeu, Hristostului, și Evangheliei. Din această privință dialectica Marelui Inchizitor se arată drept sinteza uitării de Dumnezeu sub care sunt cuprinse și toate treptele premergătoare acestei uitări. În Diavolul nu se arată aci decât ca o nălucire, plină de foc și noroi, a Legendei, sugerată încă din visul lui Rascolnicov. Găsim în Legendă și pe Chirilov și pe Svidrigoilov și pe Rascolnicov și pe Sigalev. Se ivesc cu toți, dară numai ca niște popasuri, ca niște apropieri de ideologia acaia incrementată dintro singură împietrire, care se ridică împotriva lui Hristos.

A alcătuți prin urmare din punctul acesta de vedere, desmițarea dialecticului Marelui Inchizitor însemnând a clădi însăși Teodiceea creștină, bineînțeles în chip tot așa de adânc și cuprinzător ca și ea. Aceasta ni se vadește drept una din cele mai anevoioase și mai trebuincioase probleme de deslețat, din toată ideologia filozofică și teologică.

În același timp, cu analizarea din punctul de vedere religios, a acestei minciuni de temelie care este ideea raiului pământesc, sunt cu puțință și sunt trebuincioase și alte cercetări care să vadească starea de cadere și în celelalte planuri mai elementare. Pilda ne da însuși Dostoievski, în măsura în care el însuși a mai studiat ideea aceasta atât sub unghiul ei istoric cât și cel psihologic și sociologic. El a desfășurat mai departe munca celorlalte idei filozofice care decurg iară din criticarea ideii raiului pământesc și a fărmit tema de bătaie (aci e deajuns a mai aminti numele lui C. Leontiev, Vl. Soloviev, I. Norgorodiev) pe care întâmplările vremurilor noastre a preschimbă-t-o aproape în truism.

Când însă învățăturile de bază sunt false ele vadeșc o putere de viață nădrăvană, și răspund cu mlădierile șarpeului de apă al criticii care prin dovezi mereu inoite le descopere zădărnica. Astfel sub oricare din înfățișările sale ideea raiului pământesc, liberată de năivitate și potrivită din nou cerințelor filozofice de azi, nu numai că viețuește mai departe, dar se arată chiar stăpânitoare. Nu e de mirare fiindcă pentru a ajunge într-adevăr la o biruință asupra ei, nu argumente dialectice ne trebuiesc și nici desmițări filozofice, ci numai o religiozitate pozitivă, printr-o simțire vie, a lui Dumnezeu și a Bisericii.

Când acestea lipsesc, în locul celui mai presus valori și în scaunul celui mai înalt județ, se așază pe sine omul, sau gândul lui, voia lui, năzuința lui spre mai bine, sau alte asemenea valori problematice, cari strămutate în cuprinsul filozofiei practice, duc în chip firesc la ideea raiului pământesc. Din pricina aceasta, rădăcinile acestea întunecate mistice, demonului ei absolut, nu se poate zări.

Toată chestiunea se strămută pe un tărâm imanent și își pare că „lumea cealaltă” areva nici nu mai este. De aci problema se incurcă, fiindcă de obște, falsitatea ideei care tăgăduiește supra-firescul (transcendentalul) nu se dove-

dește decât cu probe din suprafiresc: deci un *circulus in demonstrando* o învărtire pe loc, care nu se străduiește să pătrundă în gândurile protivnicului său.

Folosind numai metode imanente se poate dovedi falsitatea construcției imanente, adică: descoperind și dovedind, lăuntrică ei stare de păcat, logica ei contrazicătoare de sine.

Ne îndoios însă, această idee a raiului pământesc nu e luată așa de lesnic și de drept, precum o înfățișează luptătorii revoluționari sau idealisti înflăcărați. De multă vreme nimeni nu mai crede în utopia păraelor cu lapte și mușților din pilaf. Doriința lui Robespierre „să înlocuiască egoismul — prin morală, obișnuința — prin principii, frumosele apucături — prin datorii, robia modii — prin măreția sufletului, iubirea de arginți — cu iubirea de slavă, ueluirea vicleană — prin vrednicia, plictiseala plăcerilor — prin farmecul fericii, adică: toate păcatele monarhiei prin toate minunile republice” numai iscă decât zămbete. Dar iară nu se poate totuși să nu băgăm de seamă că aceste fermecate făgăduințe ale raiului (iluzia răpirii focului la Prometeu) au puterea foarte adevărată să vrăjească și să imbete pe cei în robie, amăgindu-i.

Nu-i vreme îndelungă de când Al. Blok scria despre Revoluția rusească. „Deci, ce-au cugetat ei? Să prefacă totul. Să rănduiască așa, cât totul să se perschimbe în nou; a noastră viață falsă, murdară, plicticoasă și hădă să fie dreaptă, curată, veselă și prea frumoasă”. Altfel, în sine acelaș lucru. Odi-nioară însă în v. al XVIII-lea se trăia sub absurditatea înfăptuirii, iară azi în al XX-lea veac nu s'a ajuns decât la încântarea năzuințelor.

Năzuința, gândul — iată ce e socotit mai de seamă mai temeinic în ideea raiului pământesc. Prin urmare, tocmai aci, în potrirea acestui fel de a vedea trebuie să se îndrepte eforturile noastre, dacă voim să-l răpunem și să-i dovedim starea de păcat și lipsa lui primordială de orice simpatie, iară nu să ne punem stăvilă numai împotriva înșilor a celor care s'au făcut ocrotitorii, incurjătorii și pârtașii lui.

Aceste caracter ideal al criticii ne obligă să punem problema în toată întinderea ei. A dovedi că: „raiul cereșc” e mai sus, mai curat și e mai bun decât raiul pământesc — nu e deajuns; ci trebuie să arătăm, că oricare treaptă de realizare a raiului pământesc — fie ea cât de înaltă, e mult mai rea decât realitatea creștină nedesăvârșită. Fiindcă cea dintâi e falsă prin esență, pe când a doua, totdeauna, și pretutindeni e cea adevărată. Pentru aceasta însă e nevoie să îndentificăm acest stupefiant fundamental al ideii de rai pământesc, care-i otrăvise finalitățile cu atât mai puternic, cu cât ele se apropie de ideal. Cu alte cuvinte, e trebuincios să aflăm precabilitatea acei ideii, (în conștiința gândurilor ei cele mai capabile de desăvârșire și mai ideale) conștiințios gândind pe cât posibil mai desăvârșit și ideal.

Pentru aceasta e nevoie să facem deosebire între „raiul pământesc” și grădina firii, pe care Dumnezeu a poruncit omului să o lucreze, și pe terenul căreia crește toată istoria omenirii cu știința și cultura ei, cu arta și tehnica ei.

Idea raiului pământesc își are cuprinsul său hotărât, care se compune din două caractere fundamentale: 1) împlinirea aciei pe pământ a „desăvârșirii finale (tăgăduirea binelui transcendent” — a lumii celeilalte) și 2) înfăptuirea lui cu puterile omeniești (tăgăduirea Proniei și autoconfirmarea omului). Prin urmare „raiul pământesc” se arată, într-adevăr, ca antiteză a Creștinismului. Fiindcă în el înfăptuirea finală este inchipuită numai între hotarele istoriei; iară tot ceace se săvârșește de om, se primește ca făcut cu ajutorul harului, în Duh.

Astfel simpla năzuință către o „viață dreaptă, curată, veselă și prea frumoasă” nu poate fi un păcat, nu contrazice Creștinismul; Dumnezeu-Ziditorul a toate — care a clădit lumea ca prea frumoasă și a cinstit pe om cu chipul și asemănarea Sa, — voadte ca și omul să se asemeze Ziditorului Său în ceace privește înfăptuirea Frumosului. Prin urmare orânduirea vieții lui, năzuința

de a o apropia de starea celei din raiu — apare ca însuși așezământul lui Dumnezeu — legea firească a făpturii omeniești. Așa că, visul trufăș de a deslega această problemă numai cu puterile lui și în „ordine omeniească” — s'ar părea o depășire nu tocmai mare a Așezământului Ziditorului. În realitate se vadește ca o răsvărtire împotriva lui, ca o dusman al voiei lui, ca o doriință de a îndrepta lumea zidită de El și prin aceasta a se așeza în locul lui. Și pe cât acest vis luciferian pătrunde în toate ramurile creației omeniești și în deosebi în cultura timpurilor noi, pe atât toate acestea, — științele și arta, dreptul și tehnica — ajung pârtașe ale ideii de raiu pământesc și slujesc idolului, zeului om, la zidirea noului turn Babel. Acesta se poate numi cu diferite nume: progres, omenire, cultură, bine, ideal, împărăția libertății și a egalității, înfrățirea viitoare a oamenilor..., însă toate acestea nu sunt decât numai alt chip de a fi al acestei povestiri din Scriptură, care s'a sfârșit cu amestecarea limbilor.

Totuși, mai înainte de a cerceta rolul fundamental al raiului pământesc, e nevoie să îndepărtăm toate acele dovezi neintemeiate, îndreptate împotriva lui, cari, deși par că îl desmint, în realitate însă îl întăresc și-l confirmă. Fiindcă nimic nu e mai primejdios pentru un luptător, ca o armă netrecnică: ea îl orbește cu puterea ei, îl asigură de biruința viitoare, și când deodată se vede desarmat și slab — fără de apărare, și desnădăjdut în fața rășboirilor dușmanului.

Cea dintâi dintre aceste greșite dovezi (poate cea mai răspândită în viața) e cea privitoare la nepuțința de a înfăptui acest ideal. „Priviți, — li se spune partizanilor raiului pământesc: toate încercările voastre s'au sfârșit cu înfrângere; începutul l-a făcut Platon, care de trei ori s'a aruncat în prăpastia politice, pentru înfăptuirea visului său, și de trei ori a suferit înfrângerea totală. Oare visurile marii revoluții în ce s'au transformat? Împlinit-a ea măcar o suta parte din ceace a promis? Și în fine, oare nu suntem noi înșine martorii ai faptului că, strădania de a înfăptui pe pământ raiul, schimbă aproape fără abatere viața în iad?”... Cu acest fel de dovadă e aproape cu nepuțință să convingă de contrariu pe un partizan al raiului pământesc. Mai degrabă va trece el la contra atac; și va pune aceiaș chestiune în privința învățurii lui Hristos: „Dar învățătura lui Hristos se poate înfăptui? Se poate împlini pe pământ? Sigur, nu pentru sfinți izolati, nu pentru unități rare — ci ca o normă generală, ca lege universală? Dar oare Creștinismul istoric nu a revărsat el pe pământ râuri de sânge, nu iscă ură și vrăjbă grozavă, fapte cu totul și fățiș protivnice acelor pe cari le predică?” Iată dar că dovada neînăptuirii lovește hotărât nu în utopia raiului pământesc, ci în oricare idealism în genere. Urmând această cale, liniștea o aflăm în concepția judecătii sănătoase și a micilor, țeluri, — în programa gradațiunii, moderațiunii și purității. Fiecare idealist, prin urmare ori de unde și ori unde s'ar îndrepta gândurile lui, să lăpede aceiaș grijă timidă a nerealizării și să afirme, că numai către ceace nu e cu puțință, se cade a tiade, că numai ceace e înfinit de depărtat, poate constitui un scop vecinic. Astfel dovada neînăptuirii, a utopiei trebuie înlăturată odată pentru totdeauna din lupta contra ideii raiului pământesc; fiindcă dacă pe deoparte, ea dela depărtare nu pare ca privilegiu al aceiei ideii; pe de altă parte ea nu convinge pe nimeni de nimic. Scopul ideal îl putem cugeta nu numai ca înfăptuire concretă,

NAPOLÉON

Din teancul cărților pe care vremea ni le aruncă din când în când pe masa de cetire, o carte se desprinde în picioare, făcând colț pe un profil, alături de-o carte de vizită: E. „Napoleon”-ul scris de Jacques Bainville.

Prilejul rar de a vedea mîntea lucidă, adică înțelegătoare, riguroasă, a istoricului „Acțiunii Franceze”, înfruntând subiectul atât de discutat al eroului „celeilalte taberi” (revoluționare), nu e lipsit de interes. Și înfruntarea nu se întâmplă fără să ne îngăduie o confruntare lămuritoare pentru gând.

Iei cartea în mâini de la început cu oarecare teamă. Teama firească de-a vedea pînă la urmă panajul aceluia pe care vremea lui obicinuia să-l numească pe scurt „omul”, sub privirea ascuțită și pătrunzătoare a istoricului care nu are nici un interes să-l cruțe. În ceea ce oamenii obicinuiți să cheme „slavă” intră atîta zăre și penumbră, în cât e firească teama de desfigurare oricîde încerci să aduci zărea în areopag, în centru, și proiectezi asupra ei lumina puternică a inteligenței ce nu cruțe. Comentariile inedite ale lui Leon Daudet, din „Acțiune” întreau parcă aceste teme.

Impresia nu se confirmă. Și dela primele pagini teama se risipește ca o ceață. Minuțios, atent să descrie tot ce poate avea vreun sens pentru lumina directă a figurii care-l preocupă, Bainville se înscrie printre istoricii care lămuresc mersul istoriei prin împrejurările mărunte, procedeu care întucește și de obicei ansamblu coborînd eroicul în anecdota. „Nu e nimeni om mare pentru sluga lui” zice proverbul ca o piatră de hotar pentru cel ce vrea să privească prea de aproape.

Cartea lui Bainville desminte această constatare. Căci îndărătul vieții anecdote, minuțioasă, cadru, împrejurări, personaje, acțiune, totul se grupează organic în jurul unui singur gând! Gînd care judecă pe Împărat politic și-l condamna bine înțeles, dar care lasă în urma lui deschisă o întrebare care parcă vine să îndreptățească „omul”.

Ideea dominantă a cărții este simplă și are mare înrudire cu ideologia pe care o susține directorul „Cuvîntului” în cultura românească:

Nu e dat omului să frîngă rînduiala firei! Efortul omesc care și propune să schimbe ceace este firesc este sortit sterilității, oricînd de genială ar fi înălcăra inteligenței ce-l susține. Oricînd de puternică ar fi o „personalitate”, ea nu plîștește niciodată — istorice vorbind — cât o instituție. Tot genul politic și militar incontestabil al lui Napoleon s'a irosit zadarnic, neputînd să dea consistență unei dinastii lipsite de sprijinul continuității monarhice și al legitimității.

Cartea nu lasă în umbră nici unul din meritele omenești ale lui Napoleon: intuiția îndrăznească, luciditatea, pregătirea temeinică, minuțiozitatea execuției, utilizarea tuturor ocaziilor și mînuirea oamenilor. Nu uită nici împrejurările care l'au servit, nici întâmplarea. Nu-i menajază însă nici cusururile dintre care — paradoxal — trebuie să relevăm nehotărîre. Incercînd să-l reconstituie chipul omesc, Bainville ne arată variabilele lui, admirabila capacitate plastică de a adapta la împrejurări, care-l face proteiform, multiplu și uneori contrazicător cu sine. Privindu-l în intimitate, constatăm că omenește vorbind a fost mai curînd „incercat”, decât dăruit de soartă, atît prin nestatornicia celor mai de aproape, cât și prin sentimental precarității proprii sale opere care l-a muncit întotdeauna. Omul ne apare astfel intact, mai viu chiar, văzut de mai aproape nestrîbit, fiindu-și parcă în mâini temerurile pentru judecată. „Iată-mă și iată ce-am făcut pe pămînt!”.

Ci dincolo de „om”, stă semnificația genului, lui. Și dincolo de genul lui, genului Franței revoluționare, cu care Bainville îl vede închinat ca într-o incrușcare de stеле. Căci restul său esențial pentru istoricul de care vorbim acesta e: de a fi întîrziat prin genul său propriu, și de a fi ridicat panașul epic al unei vremi sortită mai dinainte să moară, care fără de el s'ar fi prăbușit imediat, rușinos și iremediabil.

Și iată acum structura cărții: succesiune de imagini care ne poartă pe împărat pe scara lumii, învărtind roata norocului lui de la leagăna la mormînt. Iată-l pe Napoleon „bursier al regelui” la Brienne, sărac, hărțuit de nevoi bănești și familiare, preocupat de soarta familiei și a Corsicei mai mult decît de cea a Franței, mocnind chiar onestitate surdă împotriva acesteia în măsura în

care o vede în drumul independenței celei dintîi. Dar iată-l luat de împrejurări și adus să se opună lui Paoli, eroul independent corsesc, și prin această excomunicat, silit să se instrînzeze de insula lui mămă, să se întoarcă în Franța

Iată acum destinul lui Napoleon în voia soartei, atîrînd de o prietenie, de amintirea lui Barras de obscurul ofițer care a cucerit Toulonul căruia îi încredințează paza adunării în zilele din Vendemiaire, sau de avîntul lui Murat care îl scapă din aventura revoluției constituționale din Brumar! Și iată acum evenimentul capital de care atîrnă soarta lui Napoleon, care avea să dea carierei sale, să-i traseze cadrele acțiunii viitoare, prinzîndu-l în vârtejul destinului Franței care nu-l vor depune decît peste aproape douăzeci de ani, pe un colț de stîncă: E vorba de violarea echilibrului continental așa cum se statornicise dela Enric al IV-lea în Europa e vorba de anexarea Belgiei de către Franța.

Fapt în aparență neînsemnat și fără legătură vizibilă directă cu istoria napoleoniană; fapt în realitate capital, care creiază Franței revoluționare o situație nouă, împingînd-o în ritm accelerat spre dictatura militară. Cadru prealabil în care Napoleon intră ca o mîna într-o mînșure, sau ca și cum ar intra într-o cămașă a soții.

Să adăncim: Anxietatea Belgiei și doctrina prin care Franța revoluționară o justifică: întinderea suveranității în granițele fi-reștii ale națiunii, care pentru Franța sunt spre Apus, Alpii, Jura și cu Rinul, spărgînd echilibrul statornicit pe continent de peste două veacuri nasc în Europa o stare de desechilibru acut, de tulburare care ridică împotriva Franței puteri interesate în menținerea acestui echilibru, în special Anglia, care nu-l va accepta niciodată și care va rezista pînă la urmă și va învinge! Spărgînd echilibrul European, Franța deslanțuiește împotriva ei forțele de reacțiune ale statelor limitrofe, pînă erii imobilizate în menținerea acestui echilibru. Anxietatea Belgiei transformă revoluția franceză într-o mișcare universală de desrobire omenească într-o mișcare cuceritoare națională, căreia i se vor opune în curînd mîna în mîna cu „tirani” lor de erii particularismele naționale ale acestor state. Devenită din reacție impotivă abuzurilor, ea însăși forță asupritoare, revoluția franceză coalezăază împotriva-i popoarele pe care le violentează. Prin aceasta însă, Franța revoluționară își impune o nouă sarcină politică. Spre a putea păstra „granițele naturale”, ea va trebui să rămîna cea mai tare. Cea mai tare putere militară în afară și pentru a fi, cea mai tare în lăuntru. Indoitul plan de activitate a lui Bonaparte e deja tras, virtual, desemnînd aceia ce am putea numi „constanțele” politicii napoleoniene: Necontenita biruință în afară, restaurarea autorității în lăuntru.

Interpretarea aceasta sociologică a istoriei napoleoniene este nouă. Constatarea existenței unui cadru, prestabilit în care se mișcă politica napoleoniă, a existenței unor „date” ale acesteia politicii peste care nu se poate trece, e mare merit al lucrării lui Bainville. Ea nu vatămă însă cu nimic înțelegerea genului lui Napoleon, omul. Dimpotrivă.

Ca nimeni altul, Bonaparte înteveste dublul său rol, dublul sens al misiunii sale: pacificator în lăuntru, învingător în afară. El se poate urmări perfect atît pe linia bătăliilor de la Marengo la Wagram, cât și pe linia realizărilor sale lăuntrice, dela concordat la codul civil, la banca Franței și la restaurarea administrativă. Ca nimeni altul, Bonaparte se identifică cu acest rol, se risipește în scripuri geniale menite să reducă pacea înăuntru, iar în afară să înfrîngă presiunea coalițiilor, care, lucru curios, se facă mereu dînd un sens provizoriu refecării biruinței. Napoleon izbutește astfel, să prelungească aproape douăzeci de ani provizoriul care dă sens menirii lui, forțînd destinul întocmai ca și cum ziarul aruncat ar putea în lăuntru cursul întâmplărilor. Ca nimeni altul, Bonaparte, simte precaritatea operii sale, atîrnarea ei de întâmplare, neputința de a-și îngădui nici un răgaz. „Alții pot fi înfrînduți. Mie nu mi-e îngăduit una ca asta” zice el. Sau „În ziua când nu voi mai stăpîni imaginațiile omenești, nu voi mai fi”. „De-ar fi tine” îi spune mămă-sa. Și generalilor săi, în fața primelor semne de îngrijorare din Spania: „Ar trebui să fii peste tot”. Și alternativa: „Sau eu, sau Burbonii” când i se

propune să accepte în 1814 condițiile aliaților care-i cer renunțarea la principi granițelor naturale și întoarcerea la granițele dinainte de 1789. Jurămintul încoronării pe cuceririle solidaritatea Imperiului cu cuceririle revoluționare. (Carnet, cel care anexase odinioară Belgia, o recunoaște prea tîrziu, când retras din calea „tiraniului” pe care-l socotește trădător al duhului revoluționar, se întoarce să preia în ultimele zile guvernămîntul Bruxellesului pe care nu-l mai poate ține). Și mereu unica preocupare de continuitate: Consulatul pe viață, Imperiul, Dinastia. „Și mai ales o dinastie nu destul de veche”, spune el, mai tîrziu, reflectînd asupra cauzelor prăbușirii.

Ce admirabilă arătare a împrejurărilor care împing revoluția volens-nolens, dela Directorat la Consulat și dela Consulat la Imperiu, de la persoana la Instituție, din clipa în care revoluția s'a încredințat că pentru păstrarea cuceririlor sale se cere continuitatea mîinii tari!

Ce adîncă și lucidă pătrundere a rosturilor uciderii Ducelui de Enghien, ce răscolitoare tîlmăcire a înțelesului asanțatului politic! Sumbra pătrundere a genului politic bonapartian care nu mai poate da naști, din clipa în care înțelege că numaiuciderea unui Bourbon îl poate însoți, pe el, ultim venit suspect de înțelegere cu regaliștii, cu regicizii de care atîrnă ridicarea lui la Împărăție. Numai punînd un cadavru între cele două monarhii le poate doborî ultimele șfială, dîndu-le siguranța că între ele s'a căscat o prăpastie peste care nu se mai poate trece. Înțelegerea dramatică, îngrozitoare, zugrăvită sobru, în care „politică” apare în puritate ei machievlescă, independent de imperativul etic în sensul umal al acestui termen, supusă unei singure fatalități proprii, ce nu stă în mîna nimănui să o înfrîngă: legea „succesului” care biruie legea dreptății, oarbă incremență cu paloșul în mîna pe mormîntul Ducelui ispășir nevinovat al împrejurărilor care-l cert jertfă.

Ca originală călătire, deasemeni, a adevăratei valori a biruinței lor, Austerlitz, privită de obicei drept culmea ascensiunii Împăratului; biruința umbră pentru Bainville de dezastrul înfrîngerii de la Trafalgar, unde zdrobindu-i-se flota, împăratul e pus în neputință să mai vatem direct vreedată principalul său dușman, singurul imbatabil, Anglia insulară. Înfrîngere contemporană biruinței dar mult mai importantă decît ea, la urma urmei pentru că „Trafalgar e definitiv, pe când Austerlitz trebuie necontenit reînțepit de la capăt”. Înfrîngere, în sfîrșit care schimbă sensul acțiunii napoleoniene făcînd din el un prizonier al politicii Sale proprii, un prizonier al continentului — precum vom vedea — prin în sfîrșirea de a coaliza Europa într-o uriașă pavază de apărare împotriva comerțului englez.

Și ce lămuritoare tîlmăcire a politicii napoleoniene Apogeeului (Tilsit) în care vedem pe Împărat sbatîndu-se cu toată inactivitatea lui genială cu un leu închis în cușcă, în neputința de a schimba „datele” problemei sale — ingeniîndu-se să înfrîngă Anglia pe uscat acum cînd n'o mai poate ataca pe apă, încercînd comerțul European în armătura blocusului continental, ispitit cînd să-și „seducă”, și cînd să-și înfricoșeze adversarii, ca să i se alature în luptă împotriva Albionului, atunci cînd aceștia nu așteaptă, de fapt, decît primul simptom de slăbiciune spre a refaca contra Franței cercul de fier zadarnic încercat împotriva Englezilor. Cu Tilsit, Napoleon a închis cercul de fier. El nu mai poate lărgi cadrul pentru lărgirea ar fi lipsită de semnificație. Tot ce poate să facă e să aștepte clipa în care, la prima înfrîngere, cercul se va restrînge asupra-i.

Și luptele pentru a întîrzi clipa acestei restrîngerii. Proiectul alianței cu Rusia eșuat. Alianța cu Austria. Căsătoria a doua. Și acea campanie din Rusia în care se vede mai bine ca oriunde lipsa refecării biruinței. A oricărei noi biruințe.

Și iată acum pe Împărat împotriva „cercului de fier” care se strînge, risipindu-și iarăși genul în zeci de bătălii care sunt tot atîtea biruințe în zadar, care trebuesc vecinic neinoite, în mormurele generalilor care se întrebă: „Pînă cînd?” în vreme ce prima înfrîngere împăratul o știa decisivă, preludiu al unui sfîrșit pe care capitularea Parisului îl grăbește. Sfîrșitul abdicării dela Fontainebleau, după ce Mareșaliul refuză să-l urmeze!

Iată-l monarh de jucărie pe insula Elba, apoi întors brusc în cursul celor 100 de zile, sovîind între încredere și desneadejde, „erou” hărțuit de bunul simț, amărît de nestatornicia omenească,

înaintea biruit de propria lui incertitudine, chinuit de întrebarea supremă despre restul aventurii sale, părăsind învins câmpul de bătălie de la porțile aceluiași Bruxelles pentru care pare a se fi jucat toată partida.

Genial în ascensiune, genial în apogeu, genial în înfrîngere, Napoleon e genial și în captivitate. Izolat pe stîncă solitară, dar încă stăpîn pe mijlocul prin care a stăpînit lumea, Împăratul lucrează asupra imaginațiilor pregătind cu martiriul său voit, și trîmbișat în lume cu armele condeului, ridicarea celui de al doilea Imperiu. Și iarăși, aceeași luciditate: „Dacă mor pe cruce și fiul meu trăiește, va domni!” Ci fiul murind, moștenirea revine nepotului asupra căruia se țese vraja de amintiri și de semne glorioase!

Precum se vede, Bainville nu micșorează genul Napoleonian. Cartea lui tînde mai departe. Ea face procesul însuși al genialității în istorie.

Un ultim capitol judecă deci faptele împăratului „sub specia eternității”:

Iată-l pe împostaza „ucenicului vrăjtor” care deslanțuiește împotriva Franței naționalismele pe care le-a creat propria lui acțiune! Iată-l mai curînd asemenea fotografului lui Cocteau care „constatănd că misterele faptelor lui îl depășesc, simulează a le fi organizatorul!”. Iată codul civil, ducîndu-se bucăți, bucăți, luat de vreme.

Iată-l pe Împărat redus la dimensiunile unui generalăș potrivit celor care în răsărîntul îndepărtat se ridică cu primăvara și se duc odată cu frunzele, după ce au cucerit China! Iată chiar, toată perioada războaielor napoleoniene, redusă la o mică fază din veacul electricității pe care n'a știut-o îndeajuns nici prefăi, nici înțelege. Iată însăși pe Împărat pe zodiac, reeditînd mitlul Apelinic, cum se juca odată Apleton rîzînd de tăgăduirile exotice a existenței istorice a marilor oameni din vechime.

Ce valoare are atunci viața acestui om?

Ce sens, are atunci în veac, strădania? „Afară de slavă, zice Bainville și afară de artă, ar fi fost mai bine să nu fi existat”, încheind cartea!

Dar tocmai de aci isvorăște întrebarea pe care Bainville ea și Nae Ionescu o lasă fără de răspuns.

Prea bine! Omul a căzut. Efortul lui a fost zadarnic. Pe lume sunt toate cum au fost. Nimic nu poate face ca lucrurile să fie alfel de cum sunt. Visarion și-a păstrat barbă. Cezare a rămas în laborator. Măgarul sau vulturul (dar ce importanță are?) a murit cînd a învățat alfabetul. Cînd efortul deformant care mută granițele firești slăbește, lucrurile vin la loc, însemnînd inanitatea absolută a sforțării...

DAR, (și e aci un „dar” pe care l-aș voi scrie mare, mare de tot ca să vadă bine!) ar fi însemnat oare Napoleon ceva, dacă nu ar fi în încercat să schimbe sensul natural al lucrurilor care i s'a dat, necesitatea care i-a impus destinul? S'ar fi deosebit atunci un Napoleon din existența anonimă și ar mai fi scris atunci Bainville o carte despre dănsul?

Sau, începînd cu „revolta vertebrateilor” de care scria Gourmont, ori cu facerea omului după chip și asemănare, stă în esența acestuia să se depășească, să caute să dea acțiunii lui un sens, peste fire să poată să fie și neom, pe cînd cănele nu poate fi necăine?

Nu e oare nici un sens în necesitatea ca Socrates să bea cucută, Alexandru să moară la treizeci de ani, Napoleon să fie biruit și Nietzsche să inebnească?

Nu trebuie oare ca însuși Fiul Omului, Dumnezeu însuși intrupat, să se înalte și știa de ce înălțare de aci e vorba pentru ca toate acestea să se întâmple? (Ioan).

Nu avem atunci dreptul ca în dosul acestei rămăneri în necesitatea naturală, în fire, sau în lege, să vedem o jumătate de negare a ceea ce constituie sensul specific al destinului omesc: libertatea? Și în chipul „omului” tocmai o realizare a ei?

Intrebări neînsemnate, care isvorăsc efemer pe marginea cărții, peste raft, dar care ne duc cu gândul, sau, la ceea ce constituie poate sensul esențial al „omului în natură” anume la o antropologie tragică, și poate și la o tragică teodicee, care dau gloriei și artei, „frumuseții” alfel zis, un înțeles actual și straniu față de care încheierea lui Bainville nedumerește.

Nu spun asta pentru Franța, care a căpătat un sens universal prin Napoleon. O spun pentru Dumneata cetitorule, sau pentru mine, chemați să judecăm un om!

MIRCEA M. VULCANESCU

CRIZA CARTII

De vorbă cu d. N. IOANIȚIU Dir. gen. al Ed. Cartea Românească

Parafrazînd stihul: „nu numai cu pâine trăiește omul ci și din cuvîntul Adevărului” am putea spune pentru vremurile noastre „nu numai pentru surtul și gură ci și pentru carte”.

Cartea, acest proiect cu dinamita gîndului cu care se incendiază inimile ucigătoare a crizei totale care ne bîntuie și lumile, s'a rostogolit și ea în gaura din patru zări.

De mirare să nu fie, dacă pentru înfelegerea deslegării zodiilor ei, dintr'un simț plecat cu totul spre realitate nu ne-am îndreptat celor cu soluții abstracte, teoreticieni, ci unui om cunosător concret, cu pricepere vie a problemei cărții: D. N. Ioanițiu, dir. general al Cărții Românești.

D-sa ne primește cu prietenos și curtenitorul său zîmbet de om de lume. Larg înfelegător d-sa primește îndată să stăm la acest schimb de gînduri:

— Ce ne puteți spune despre cauzele care au mîrit criza cărții, de altminteri la noi dînuind totdeauna?

— Criza cărții, vorbind simplist, e legată de criza generală. Cauze, prin urmare, materiale și cauze spirituale. Lipsa de sprijin financiar suficient, dar în același timp lipsa de o producție culturală corespunzătoare vremurilor. Noi nu am ajuns, orice s'ar spune la o literatură europeană, asta nu înseamnă că nu avem una, dar ea continuă pe cea dinainte de război aproape în chip fidel.

— Atunci care sunt categoriile de cărți citite mai mult la noi?

— În legătură cu ce spuneam, că mentalitatea la noi nu s'a schimbat, amintim mai întîiu de cele două feluri de cărți din literatura românească. Literatura de avangardă care nu prea e bine primită de marea publică, din care nu citez nume, apoi literatura care duce mai departe gustul deja statornicit unde trebuie să citez dintre cei tineri, pe Ceza Petrescu, Brebeanu, Ionel Teodoreanu, Damian Stănoiu ca cei mai citiți. Înău tot vechea literatură clasică rămîne hrana principală a cititorului de vorbă frumosă.

— Afară de literatură, ce fel de cărți mai sunt cetite?

— Foare puține cărți afară de literatura propriei zisă. În primul rînd o colecție de cărți populare „Cunoștințele populare” sub îngrijirea d-lui prof. univ.

Simionescu, care vîd că a corespons nevoii marelui public rural.

— Nu există o solidaritate între editori în ceea ce privește interesele generale ale cărții?

— Totul e sub forma de deziderat, însă după mine, cît mai urgent de realizat din toate punctele de vedere și mai ales din cel desfacerii cărții care suferă atîta.

— Ce credeți despre legătura dintre Stat și editură?

— Eu mă împotrivesc amestecului direct al Statului în editură. Nu e folositor. Statul ne poate ajuta indirect: înfințarea la sate a unor biblioteci vii, nu ca cele de azi, moarte. Numesc bibliotecă moartă cea fără bibliotecar, omul care să-i dea un sulțel, prin priceperea și conducerea lui. Azi bibliotecă, uneori cu destule cărți, e dată în seama notarului care o ține încauțat într'un dulap frumos, bună numai pentru inspecția superiorului. Pînă acum nu s'a făcut nimic în acest sens. Din potrivă statul în loc de ajutor ne dă o lovitură mai ales acelor edituri care au tipografie proprie. E vorba de monopolizarea imprimatelor dela instituții numai pentru Monitorul Oficial.

Cînd s'a cumpărat de către Stat tipografia dela „Cultura Națională” s'a încercat o justificare și s'a născocit această monopolizare nefastă.

Legea „Carpen” care e în proiect pentru încurajarea industriei naționale caută să îndrepte această nelolială concurență, prin stabilirea unei direcții, adică aceia a licitațiilor. Azi încă ni se face concurență necinstită, Monitorul Oficial avînd atîtea avantajii dela stat, nu plătete impozite nici dobînză, așa că are o superioritate care ne doborî.

— Care credeți că e mijlocul mai nimerit de selecționare a cărții celei bune.

— Afară de selecționarea firească a cetitorului este tot cel clasic al premiilor ce s'ar înființa fire direct de edituri, sau de societăți scriitoricești, academice, etc.

— Cartea suferind mult și din pricina lipsei de răspîndire, ce mijloace de desfășurare credeți mai bune?

— Afară de mijloacele comune, cred că organizarea colportajului e o soluție destul de eficace. Statul aci ne-ar putea ajuta, pentru că noi singuri nu putem intra în legătură cu marile masse.

— Aci discuția a luat sfîrșit.

S. T.

ERNST GLAESER

Curajul, obiectivitatea, sinceritatea și brutalitatea atît de puțin literară cu care Ernst Glaeser lovea întreaga societate germană din epoca crepusculului wilhelmian, au surprins, au antrenat și s'au impus definitiv dela primele pagini din „Jahrgang 1902”.

Atmosfera acestei cărți nu avea nimic din aceea a unei sece literare. Glaeser nu voia să-și etaleze nici un preumpțiu talent de stilizare, nu voia să iasă în evidență nici printr'o tehnică eventual nouă și personală, nici prin câteva butade din întâmplare spirituale. Și, de aceea, nici nu respectase vreuna dintre unitățile standardizate și nu căutate, de loc, să stabilească o armonie pe placul conformiștilor. Intenția lui era să arate, cât mai clar posibil, toate cauzele care determinaseră, în timpul războiului, abisul moral dintre cei pecați pe front și cei rămași acasă și să explice, astfel, în diferență, disprețul și ura reciprocă a acestor două generații. Scopul cărții lui era, prin urmare, de a feri la timp, generațiile actuale de suferințe identice.

„Jahrgang 1902” a constituit, într'adevăr, un semnal de alarmă, care nu a trecut nicăieri neobservat. Poziția strict obiectivă pe care Glaeser o adoptase față de viață, atitudinea brutală pe care o luase față de oameni și, în primul rînd, însăși personajele pe care și le alesese i-au dat posibilitatea să reconstituiescă, perfect, întreaga tragedie provocată, în suferințe tinere, de meschinăria, trivialitatea și imbecilitatea celor mari. „La guerre — ce sont nos parents...” sintetiza toată desneadejdea copiilor siliți să asiste, fără putere de rezistență, la mașinașiunile eroare ale părinților lor. Mica burghezie, ajunsă la apogeu în conștiința în timpul războiului și intrată apoi într'o fază de paralizie, se află acum, însăși, în agonie. Din această cauză, pentru generația noastră, cartea lui Glaeser prezenta un interes mai intim și deci mai viu decît celelele excelente romane obiective de război ale lui Remarque și Ludwig Renn; pentru că în foarte multe din tribulațiile și problemele torturante ale eroilor lui ne recu-

naștem un trecut propriu și nu așa de departe, pe care burghezia a știut să ne facă să-l urăm.

Aderența la radicalism nu trebuie, însă, să aibe ca motiv numai detestarea burgheziei și gustul de anarhie, ci trebuie să fie provocată de credința fermă în necesitatea și în procesul natural de transmitere a puterii în mîna masselor majoritare. Alfel radicalismul este fals și nu poate aduce nici un folos. În „Frieden” (Pacea), Glaeser a demascat admirabil pe toți intelectualii și „artiști” revoluționari, înfirme de lașiitate morală, care roiau în timpul revoluției germane din 9 Noembrie și care se mai agită și astăzi, preturîndu și lamentabil. Cele mai eroice, mai emoționante și mai desgustătoare aspecte de atunci au fost prinse de Glaeser cu o luciditate admirabilă. Nerăbdarea cu care i-a așteptăm noul său volum „Al treizecelea an”, care va descrie ultimele evenimente europene, este destul justificată.

Salutăm în Ernst Glaeser pe unul dintre cei mai reprezentativi tineri scriitori europeni, lipsit de orice superstiție socială și morală și supus unei severe discipline ideologice. Dela piesele expresioniste cu care a debutat pînă la această „neue Ordnung”, pe care înțelege, ca noi toți, să și-o impună, în care s'a angrenat și pentru care luptă acum, drumul lui este plin de probitate, fără de niciun compromis și cea mai bună dovadă a unei reale conștiințe de om și scriitor, în adevărată accepție a acestor două noțiuni viciate și desfigurare.

ALFONS ADANIA

Va apărea în luna Februarie, la editura Scrii Românesc din Craiova, volumul doi de Memori, al mult cunoscutului critic E. Lovinescu. În acest nou volum vor fi prezentate portretele scriitorilor cu o activitate definită — dela război pînă în zilele noastre. Ca și primul volum, cartea poartă același mîdiere curgătoare de stil cristalin și finețe psihologică.

Va apărea Monografia Capitalei de Eufem Mihăileanu și Șt. Călin, lucrare ce va umple un gol simțit.

Vasile Pârvan intim

Prin acest nou capitol al studiului nostru asupra corespondenței intime a lui Vasile Pârvan, consumăm punctul cel mai important. Și anume: Cunoașterea substanței sufleteste în frământare pur intimă.

Prin această cunoaștere, înțelegerea personalității lui Vasile Pârvan capătă maximum de verosimil. E tocmai ceea ce noi ne-am propus să realizăm. Și care punct, îl socotim mult apropiat prin publicarea pentru prima oară a acestei corespondențe de tinerțe.

Sufletul lui Vasile Pârvan este cel mai puțin reionat, din tot ce s'a scris asupra nemuritorului savant. Deducțiile diversilor biografi, sunt astfel de multe ori absurde cu realitatea, deoarece sunt inspirate din opera și etapa ultimă a vieții lui Vasile Pârvan. S'a căutat, eronat, de s'a definit omul, prin savantul ce se proiecta majestos și melistofelic din opera impunătoare.

Numai astfel putem explica, de ce unii l'au definit pe Vasile Pârvan un obsedat de ambiguitate devenirii. Iar alții, victimă a voinei eroic nutrită și realizată.

Excepționd cazurile, în cari patima lumească a lucrat primordial și diformator, toate celelalte se scuză prin atitudinea de sfînz împerturbabil a lui Vasile Pârvan.

Și într'adevăr, Vasile Pârvan și-a tăinuit în viață, adevărată imagine, ce via tumultos și totuși reținut, dincolo de ce putea să proiecteze gîndul, fixat pe hîrtie în efervescența lui maximă. Și aceasta, deoarece se convinsese că mediului îi trebuie dat, numai partea de energie pozitivă, de disciplină sufletescă, de armonie în activitatea individuală. Și nicidecum subumarea sufletescă. „Cu ce ași folosi mai mult apropielui meu, scria Vasile Pârvan, dacă i-aș da pe lângă faptele mele, și îndoilele, frământarea mea sufletescă...”

Mintuirea lui Vasile Pârvan îmbrățișa sobrietatea. Niciodată nu și-a lăsat imaginația și cuvintele fără controlul prețios al rațiunii. Vasile Pârvan a fost cu cumpăt. Și-a filtrat orice răsvîrțire internă. Nu și-a făcut duce înăsa confidență publică și căutătoare de succes. S'a contractat în sine-a-i, și și-a difuzat totul armonios și inexaserat. Asigurîndu-și astfel seninătatea, care l-a echilibrat imaginația și i-a generat o creație, cît mai profundă și mai statornică.

Vasile Pârvan a fost un sensibil. Din familia singulară a celor cîduți sensibilizați.

Viața, la început, l-a obsedat și pe Vasile Pârvan, tocmai prin mirajul îmbietor ce oferia ochilor lui. Și l-a chinuit mult prin neputința

de a se adapta regulii generale, de a fi la fel cum sunt cei mulți.

Cît de dureroasă îi vor fi fost renunțările. Și cît de profundă tragedia întregii sale vieți sufleteste, ascunsă însă, cît a trăit, sub mască ce nimic nu trăda.

Retragerea voită între relicvele unor vremi apuse, dar impregnate de atîta fior de basm fantastic, este deci ceva natural tras. Nicidecum consecință inevitabilă a inadapării lui de ambigii infernăntă...

Vasile Pârvan, cum toți sensibili la fel lui, a găsit în cărți, în pietre — și e niște cărți ale trecutului, — o viață, pe care a știut să o relieve. Și care l-a rechemat rugător și l-a consolat de tot și toate...

Și acum, cînd știți aceste amănunte, cît de natural apare destainuirea sa, că nu putea face „societate” cuiva, două ore pe zi...

Cu conexiuni tăinuite, îl ferecase și pe el, cum și pe unii din noi, farmecul atît de inedit inviorător al lumii spirituale. Il îmbrăta și l-rechemă, de fiecă dată tot mai persistent, cum un stupefiat profund.

Vom povesti un autentic fapt, consumat cu puțin înaintea morții sale.

Era prin Iunie 1927. Vasile Pârvan bolnav, își trăia ultimul fragment, și îl îmbrăcătîi. Prin pat și în mînele lui, coale cu tipăriuri, stampe, manuscrite. Vasile Pârvan continua să lu-